

SVERIGE 5:25
NORGE 6:90
DANMARK 7:10
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

4
APRIL
1978

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Mynt från vikingatiden funna i Sverige

Sid 92

Tre hittills opublicerade Birgitta- medaljer

Sid 95

Märkligt fynd av Göteborgsmynt i Uppsala

Sid 108

FÄDERNESLAND OCH HEDERLIGE SÅR

Sid 98

PROJEKT TILL NY MYNTTYP FRÅN 1600-TALET

Sid 99

SVERIGES FÖRSTA IMPORT AV IRLÄNDSKA MYNT

Sid 102

HANS FORSSELLS BREV OM BIMETALLISKA PROVMYNT

Sid 104

EN SAMTIDAS OMDÖME OM GUSTAF LJUNGBERGER

Sid 110

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI Sid 112, 113

APRIL-ERBJUDANDE

FINLAND JUBILEUMSMYNT

10 markka självständigh		
1977 Stgl. 0		95:-
25 markka VM i Lahti		
1978 Stgl. 0		75:-

ÅRSSET SVERIGE

1976 Sandhillkas.		35:-
1977 Sandhillkas.		20:-

MYNTVERKSFÖRPACKADE

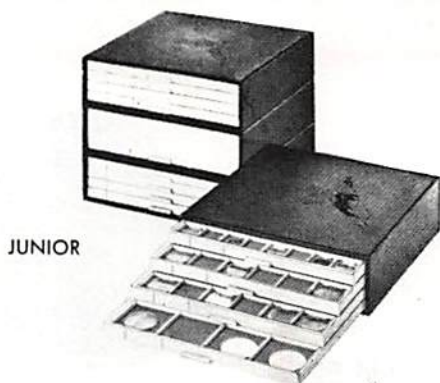
1976 Stgl. 0		45:-
1977 Stgl. 0		30:-

JUBILEUMSMYNT SVERIGE

2 kr 1897	01	100:-
2 kr 1907	01	125:-
2 kr 1921	01	90:-
2 kr 1932	01a0	110:-
2 kr 1938	01	70:-
5 kr 1935	01	60:-
5 kr 1952	01	250:-
5 kr 1959	01	50:-

PRISER FÖR MYNTSKAP "JUNIOR"

Nr-Typ	Beskrivning	
Junior-H	Hölje utan lådor	30:-
Junior-l	Hölje + 4 lådor	65:-
Junior-l-F	Hölje + 4 lådor+Filt	75:-
Junior-l-F-DG	Hölje + 4 lådor+Filt+DG	90:-
DMP-l	Hölje + DMP-låda	45:-

5 kr 1962	01	375:-
5 kr 1966	0	25:-
10 kr 1972	01	25:-
50 kr 1975	0 Stgl.	150:-
50 kr 1976	0 Stgl.	75:-

SVERIGE 1 KRONOR

1879	1?	110:-
1887	1?	150:-
1888	1?	150:-
1916/15	1?	20:-
1930	01	80:-
1936	01a0	50:-
1937	01	25:-
1938	01	20:-
1940 Spr. G	01	50:-
1942	01a0	100:-
1943	01	50:-
1948	01	20:-
1949	01a0	20:-
19500	01a0	45:-
1953	0	175:-
1959	1+ god	60:-

Hör du till dem
som ännu inte fått vår lagerprislista
1978 — 1
Ring oss då eller skriv en rad
så skickar vi listan helt utan kostnad

Alla priser inkl. moms. - Full bytesrätt inom 8 dagar.

Porto tillkommer.

PEO MYNTHANDEL AB

DROTNINGGATAN 29, BOX 16 245, S-103 25 STOCKHÖLM

TELEFON 08-21 12 10

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(vardagar 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer mellan
den 10:e och 15:e varje månad
Ingen utgivning under juni och juli

Prenumeration: helår 47:—

REDAKTION

Ansvarig utgivare:

Lars O Lagerqvist

Huvudredaktör:

Torgny Lindgren
Telefon 018-12 09 94
Sankt Olofsgatan 12
752 21 Uppsala

Teknisk redaktör:

Nils Åberg
Telefon 08-24 31 10
Box 1310, 111 83 Stockholm

Redaktionskommitté:

Madeleine Greijer
Bengt Hemmingsson
Frank Olrog
Bertel Tingström

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning och material:

Telefon 24 31 10
Box 1310, 111 83 Stockholm

Annonsspriser exkl. moms:

4 sidor (mittuppslag)	3 300:—
2 sidor (mittuppslag)	1 750:—
2:a omslagssidan	1 000:—
omslagets 4:e sida	1 350:—
1/1 sida (157 x 220 mm)	800:—
2/3 sida (104 x 220 mm)	560:—
1/2 sida (157 x 108 mm)	420:—
1/3 sida (50 x 220 mm)	300:—
1/4 sida (76 x 108 mm)	230:—
1/6 sida (50 x 108 mm)	160:—
1/12 sida (50 x 52 mm)	90:—

Sista materialdag:

Den 15:e i månaden
före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm
För typografering och sättning av
annonser debiteras nettopriser

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vårprogrammet 1978

KURS I MYNT-, MEDALJ- OCH SEDELKUNSKAP började i januari. Under våren hålls ytterligare två föreläsningar, nämligen *Onsdagen den 19 april kl. 18.30.* Bernadotternas mynt i Sverige. Från bröllopsfemtiokronan till Karl XIV Johan. Bengt Hemmingsson.

Onsdagen den 24 maj kl. 18.30. Vår egen tids mynt: Utlandet. Från guldmynthot till kreditmynt (1816-1978).

Lokal: Statens historiska museer, Storgatan 41, Stockholm.

Kursen fortsätter i höst.

Anmäl ditt deltagande till föreningens kansli!

MEDELTIDSSEKTIONEN har antagit namnet *ÖRTUGEN*. Den träffas på Östermalmsgatan 81 kl. 18.30 tisdagen den 25 april, då Bengt Hemmingsson håller föredrag om "Albrekt av Mecklenburgs myntning".

ANTIASEKTIONEN träffas tisdagen den 11 april 1978 kl. 18.30 i Kungl. Myntkabinettet, Storgatan 41, Stockholm.

FÖRENINGENS RESA TILL ROM. Avresa tisdagen den 9 maj, återkomst tisdagen den 16 maj. Resan är fulltecknad.

ÅRSMÖTET hålls torsdagen den 1 juni och är förlagt till Uppsala. Universitetets Myntkabinett kommer att visas av dess föreståndare dr Bertil Wærn. Se närmare s. 118.

BESÖKET PÅ ERICSBERGS SLOTT. Efter överenskommelse med friherre Carl Jedvard Bonde har besöket på Ericssbergs slott, varvid *medaljsamlingen* skall beses, preliminärt uppskjutits till september månad.

FÖRMÄNSPRENUMERATION på MYNTKONTAKT. Se s. 115.

BOKERBJUDANDEN. Se ss. 94, 114 och 116.

TIDSKRIFTSERBJUDANDE. Se s. 115.

Glöm inte att betala medlemsavgiften för 1978

Med utgången av mars månad
räknas den ha utträtt, som inte erlagt avgiften.

Mynt från vikingatiden funna i Sverige

Av ELSA LINDBERGER

Mynt från vikingatiden funna i Sverige är namnet på det forskningsprojekt, som ger ut publikationsserien **CORPUS NUMMORUM SÆCULORUM IX - XI QUI IN SUECIA REPERTI SUNT, Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden.**

Serien har nu kommit ut med sin 2:a volym, I. GOTLAND. 2. Bäl-Buttle. Den latinska titeln följer en tradition och är motiverad av arbetets internationella karaktär; undertitel finns på både engelska och tyska, som är de två i texten förekommande språken — förutom all den arabiska, som materialet kräver.

Ca 160.000 jordfunna mynt från vikingatid finns bevarade i Sverige, de flesta i Kungl. Myntkabinetts och Gotlands Fornsals samlingar. Av dem är det största antalet arabiska, därnäst kommer tyska och anglosaxiska samt några tusen skandinaviska och några hundra bysantinska. Den kronologiska spännvidden sträcker sig från 800-tal till och med 1000-tal. Ett litet antal fynd kan dock innehålla mynt, som är

både tidigare och något senare. Utom de bevarade mynten redovisas också så långt möjligt med hjälp av arkivaliska uppgifter alla de mynt (ca 30-40.000), som efter att först ha inlösts till kronan särskilt i äldre tider byttes, såldes eller smältes ned såsom "odugliga". Att försöka rekonstruera ett sådant fynd är ofta ett spännande detektivarbete med sökande i inventarieförteckningar, arkiv och gamla brevsamlingar.

Publiceringen sker fyndvis efter ett geografiskt-alfabetiskt system, där varje landskap representeras av en nummerserie, t.ex. 1. Gotland, 2. Öland, 3. Skåne osv., som sedan delas upp i volymnummer beroende av materialets storlek. Två tredjedelar av mynten är funna på Gotland, varför det var naturligt att börja med det gotländska fyndmaterialet, sockenvis och i alfabetisk ordning.

Fynden beskrivs efter en bestämd mall med viktuppgifter, översiktstabell, kommentarer om fyndets sammansättning och historia, framför allt fyndomständigheter, samt källor och litteratur.

Fakta om varje mynt ges i ett spaltsystem med land, dynasti, myntherre, präglingstid och -ort, vikt, diameter, stämpelställning och sist de individuella sekundära egenskaper, som har med myntets användning och cirkulation att göra: ev. delning, proberrmärken och andra skador, hål, etc. I en särskild spalt hänvisas till referenslitteratur för det individuella myntet med angivande av eventuella variationer. Uppställningen är gjord med tanke på en framtida databehandling.

Smyck- och bitsilver beskrivs kort och summariskt. Avsikten med publikationen är framför allt att göra hela det numismatiska *källmaterialet* tillgängligt för den internationella forskningen och därmed bidra till att söka klarlägga ekonomiska förhållanden och handelskommunikationer under den epok, vi kallar vikingatid.

År 1975 utkom den första volymen av *Corpus Nummorum* med katalog över ca 7000 mynt funna i gotländska socknar på A, från Akebäck till Atlingbo. Där fanns t.ex. de kända fynden från Gandarve i Alva och Myrände i Atlingbo. Bakkom den nu publicerade volymen 2. Bäl-Buttle (XXXIV + 340 s., 52 pl.) ligger ett ofantligt arbete. Den förklarande inledningen har reviderats — särskilt vad gäller de orientalska mynten — så att den i viss mån kan gälla som handbok, och katalogen innehåller beskrivning av 39 fynd med förteckning över nära 12.000 mynt. Mer än hälften av mynten är arabiska; här finns de berömda fynden från Stora Vellinge i Buttle socken, av vilka det första en gång tidigare publicerats av Ulla S. Linder Welin. (Nordisk Numismatisk Årsskrift 1941; se ill.).

Burs socken hör till de fyndrikaste områdena på Gotland, innanför Bandlundviken med dess skyddade hamn på öns östra sida. Där finns några av de intressantaste fynden. Av Hummelbos' år 1840 funna 188 arabiska mynt är alla skingrade, och man har som stöd för myntförteckningen fått använda både otryckta och tryckta källor, bl.a. en brevväxling mellan de numismatikens lärdomsgiganter, som båda lagt grunden för den forskning vi i dag bygger vidare på: Bror Emil Hildebrand och Carl Johan Tornberg. Hildebrands *Anglosachsiska Mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet funna i Sveriges jord*, 1846, ny uppl. 1881, och Tornbergs *Numi Cufici Regii Numophylacii Holmiensis etc.*, 1848, är ännu självklara referensverk för alla forskare på området. Raden av myntfynd i Burs — sammanlagt 13 stycken — får i tiden sin än så länge oöverträffade Finale Grande med Stavars skatt, framsparkad av en kanin och funnen en månskensnatt i maj 1975 av en gotländsk skolklass på pingstutflykt. Hela fyndet, 1451 arabiska mynt och ett halvt bysantinskt, är nu vetenskapligt undersökt och förtecknat av Bengt E. Hovén och Gert Rispling. Gunnel Jansson har fotograferat alla mynten; fyndet har inlösts av Riksantikvarieämbetet/Sta-

tens historiska museer och skall efter fullbordad kortregistrering under våren återbördas till Gotland som deposition och ställas ut i en specialgjord monter i Gotlands Fornsal.

Bland gamla fynd, som här åter dragits fram i ljuset, kan också nämnas den praktfulla skatten från Föhlagen i Björke socken år 1869 och raden av fynd åren 1896-1904 från Norrgårda, likaså i Björke. Det stora och väl bibehållna fyndet från Digeråkra i Barlingbo socken, 1323 mynt, nedlagt strax efter år 1002 och funnet år 1928, publiceras här för första gången i sin helhet.

Idén att förteckna och publicera alla de i Sverige jordfunna vikingatidsmynten har sina rötter redan i stormaktstiden i samband med fornyndslagen av år 1684. Under 1800-talet växte materialet till att bli världens största, unikt i sin rikedom. Då lades också grunden till forskningen på området genom Hildebrands och Tornbergs insatser. Man insåg myntens värde som daterbar historisk källa från en tid, som i övrigt var fattig på dokument.

Det nuvarande forskningsprojektet startades i början av 1950-talet med framför allt Kungl. Myntkabinettets förre chef, Nils Ludvig Rasmusson, som initiativtagare. För det stora grundläggande bestämningsarbetet och därmed sammanhängande forskningsuppgifter kallade han hit de internationella specialister, som fortfarande är verksamma inom projektet, stöder det med sina arbetsinsatser och gästar Kungl. Myntkabinettet några veckor om året: Peter Berghaus, Münster, Vera och Gert Hatz, Hamburg, Michael Dolley, Belfast, och Gay van der Meer, Haag. Också yngre forskare har kommit till, och en stor litteratur i ämnet har vuxit fram, både inom och utom landet, under 1960-talet publicerad i *Commentationes*-serien (se nedan), som också i fortsättningen skall vara en kanal för forskningsresultaten. Vid Nils Ludvig Rasmussons pensionering tog Brita Malmer över ledningen av projektet, gav publikationen dess slutliga utformning och fungerar som dess utgivare och huvudredaktör med Elsa Lindberger som re-

I Stora Vellinge i Buttle socken på Gotland hittade två 7-åriga pojkar år 1936 denna skatt med nästan 2700 arabiska mynt. Hela fyndet finns beskrivet och katalogiserat i den nu utkomna 2:a volymen av publikationsserien Corpus Numorum.

daktionssekreterare. Till den gamla kärntruppen hör Ulla S. Linder Welin, som redan på 1930-talet började arbetet med att bestämma de arabiska mynten. Sedan hon blivit pensionerad, har Bengt Hovén och Gert Rispling ansvar för det orientalska materialet. Kenneth Jonsson rycker in och hjälper till över hela linjen med sakkunskap inom såväl bysantiskt som anglosaxiskt, tyskt och skandinaviskt område.

Forskningsprojektet bekostas av Statens humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsråd med visst bistånd från motsvarande organisation i Västtyskland; publikationen ges ut av Vitterhetsakademien och trycks hos Berlings i Lund. Om 15-20 år har man förhoppningsvis hunnit publicera hela materialet, som ju dock växer för varje år, under 1977 genom de fynd från Mora och Eskilstuna, om vilka vi rapporterat i MYNTKONTAKT 1978/3.

Nästa volym av *Corpus Nummorum* kommer just på grund av den nyfunna Mora-skatten att ägnas åt Dalarnas vikingatida myntfynd, samtidigt som arbetet på Gotlands-serien fortsätter med vol. 3 för socknar på D och E. De två nästkommande volymerna kommer dessutom också att presentera ett sum-

mariskt myntindex över det hittills publicerade materialet. Fullständigt index planeras för den sista, avslutande volymen.

De vikingatida myntfynden från Dalarna visar en intressant kontrast gentemot de gotländska. I Dalarna rör sig nedläggningsdata omkring mitten av 1000-talet; fyndsammansättningen har en stark övervikt av tyska mynt med ett inslag av anglosaxiska och skandinaviska men bara ett fåtal arabiska. I de gotländska fynden däremot dominerar ofta de arabiska mynten. Här gäller regeln: ju tidigare fyndet är nedlagt, desto fler arabiska mynt innehåller det. De flesta fynd med nedläggningsdata under 800-talet och fram till ca år 950 består av enbart arabiska dirhemi, som under denna tid i en väldig ström fann vägen från kalifatet och dess rika silvergruvor långt österut i Pendjir utmed de ryska floderna och fram till länderna runt Östersjön, där Gotland låg som en knutpunkt och ett centrum för transitohandel. Vid senare hälften av 900-talet blir fynden alltmer blandade, silverbrytningen i de tyska Harz-gruvorna kommer i gång på allvar, handeln med det tyska området växer och därmed mängden av tyska mynt i fynden. Vad kvan-

titeten beträffar, kulminerar den med den s.k. Otto-Adelheid-pfenning, enligt vetenskapens rön präglad i Goslar åren 991-1040.

Från slutet av 900-talet och fram mot mitten av 1000-talet växer den anglosaxiska andelen i fynden, delvis som en reflex av utbetalade s.k. danagälder. Strövis förekommer nu också svenska mynt från först Olov Skötkonungs och sedan Anund Jakobs emissioner, likaså danska och ett fåtal norska mynt samt de skandinaviska imitationer av anglosaxiska mynttyper, som är föremål för en intensiv forskning. Ytterst sällsynta i svenska fynd är däremot arabiska mynt präglade efter år 1000.

En god översikt av de problem som gäller de vikingatida myntfyndens färdleder, sammansättning, nedläggning osv. ges av Nils Ludvig Rasmusson i *An Introduction to the Viking-Age Hoards* i serien *Commentationes de Nummis Saeculorum IX-XI in Suecia repertis I*, KVHAAH, Sthlm 1961, ss. 3-16. På svenska finns den publicerad med titeln *Vikingatidens Skattefynd* i *Nordisk Tidskrift* 1957, årg. 33, häfte 5-6.

Bland de finaste dokumenten, som använts för den nu publicerade volymen av *Corpus Nummorum*, finns ett sirligt brev, daterat Visby den 3 maj 1856, till Bror Emil Hildebrand från adjunkten Johan Enequist, som var en nitisk fornvän och fungerade som riksantikvariens ombud på Gotland. Brevet skrevs med anledning av ett stort fynd som gjorts i Enge, Bunge socken. Enequist hälsar Hildebrand med orden: "Högädle och Vidtberömd Herr Riksantikvarie!" Efter en beskrivning av fyndets innehåll följer en personlig reflexion: "Men hvem känner väl denna eller så många andra myntskatters forntida sanningar och öden i världen, innan de funno sin graf på ön Gotland; en stor glädje och tillfredsställelse är det inelertid att åter se dem uppståndna och liksom till lufs återkomna, ehuru få, utom fornforskaren, af deras åskådande lära känna någon njutning."

I denna suck ur en sann fornväns hjärtas djup kan man instämma, dock med en uttalad förhoppning att även vidare kretsar än "fornforskarens" skall få glädje och nytta av det arbete, som läggs ned på att publicera vikingatida mynt funna i Sverige.

Förmånspris

Bokhandels cirkapris för *Corpus Nummorum* är för del 1 kr 125:— och för del 2 kr 260:—. Enligt överenskommelse mellan förlag och utgivare finns möjlighet att genom förhandsbeställning av minst 100 ex förvärva böckerna till starkt reducerat pris: De hittills utkomna volymerna kan av medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och anslutna föreningar köpas med rabatt för endast kr 50:— resp. kr 100:—, förutsatt att tillräckligt många anmäler sitt intresse.

Detta sker bäst genom att snarast möjligt skicka en skriftlig anmälan (obs! inga pengar ännu) till Svenska Numismatiska Föreningens kansli,

Östermalmsgatan 81,
114 50 STOCKHOLM,
av följande lydelse:

Jag önskar köpa
Corpus Nummorum
del 1 del 2
(stryk det som ej önskas)
till rabatterat pris.

Namn:

Medlem:

Adress:

Tre hittills opublicerade Birgitta- medaljer

AV TORGNÝ LINDGREN

De tre medaljer över den heliga Birgitta av Vadstena, som vi beskriver i denna artikel, är modellerade av franska medaljkonstnärer och tillverkade vid myntet i Paris. De har inte publicerats i svensk litteratur tidigare.

1.

a. Åtsidan

○SAINTE BRIGITTE Brösbild en face av en ung kvinna iförd *viv*, d.v.s. ett under medeltiden begagnat linnekläde, som omslöt panna, kinder och haka.

Bilden beskrivs i den av Myntet i Paris utgivna katalogen som "portrait imaginaire de Sainte Brigitte", d.v.s. ett fantasiporträtt av den heliga Birgitta. Det existerar emellertid ingen samtida bild av Birgitta, och därför kan alla Birgittafremställningar kallas för fantasiporträtt.

FIG. 1. Birgittamedalj modellerad av Henri Héraut. Skala 1:2.

b. Frånsidan

○VIENS! Ett barnhuvud i profil, höger sida. Barnet ser mot en i bakgrunden antydd kvinnogestalt med krona och gloria.

Motivet är birgittinskt. Det återger en scen, som Birgittas biktfäder har berättat om i sin levnadsteckning över henne. När Birgitta var sju år, hade hon en syn: hon såg en dam i skinande kläder. Damen höll

en dyrbar krona i handen och sade: "Kom, Birgitta!". I originalet heter det: *O Brigida, veni!* Det franska ordet VIENS!, som vi läser på medaljen, betyder Kom! Damen satte kronan på Birgittas huvud. Därefter försvann synen, men Birgitta glömde den aldrig.

Rund, diameter 130 mm. Gjuten. Modellerad av Henri Héraut 1976. Fig. 1.

2.

a. Åtsidan

○SAINTE [] BRIGITTE Birgitta i bröstbild, vänster sida, med gloria. Hon bär en slöja, som hålls fast över huvudet genom ett pärlband. Över pannan är håret synligt, och på ömse sidor om halsen hänger hårflätor: Birgitta bär sålunda profan dräkt, inte ordensdräkt. Med en stor fjäderpenna skriver hon i en foliant, som ligger på ett bord. Framför Birgitta sänker sig en fågel, som runt huvudet har en gloria.

Framställningen — Birgitta nedtecknande en uppenbarelse — känner vi igen från många tidigare medaljer, jfr bl.a. Numismatiska Meddelanden XVII:1, s. 5 ff, men på de tidigare medaljerna ser vi alltid ett krucifix på bordet framför Birgitta; på den medalj, som vi nu beskriver, saknas krucifixet. Den gloriebärande fågeln är en duva, en urgammal symbol för den helige Ande; här säger symbolen, att Birgittas uppenbarelser var gudomligt inspirerade.

b. Frånsidan

○IESVS NAZ [] REX IVD, därunder arton pärlor, nio på var sida. Framställningen skildrar scenen på Golgata enligt Johannesevangeliet 19:e kapitel. I mitten Jesus fästad på korset, som är omgivet av en strålkran. Vid korsets fot Maria till vänster och Johannes till höger. Omskriften är den text, som Pilatus hade låtit sätta upp på korset: Jesus Nazareus, rex Judæorum, d.v.s. Jesus från Nasaret, judarnas konung. På ett hyende under korset ligger en krona av medeltida typ, d.v.s. ringformad.

Motivet är birgittinskt. I fyra uppenbarelser (I:10, I:27, IV:70 och VII:15) har Birgitta skildrat Jesu död på korset. I de tre första uppenbarelserna är det Maria, som skildrar händelserna på Golgata för den lyssnande Birgitta. I den sista uppenbarelsen, i Gravkyrkan i Jerusalem, ser Birgitta dramat utspelas inför sina ögon. Birgitta skildrar där, hur Maria var förkrossad av sorg, "liksom genomborrad av lidandets svärd" (i originalet: *velut gladio doloris transfixa*); detta har medaljkonstnären lyckats uttrycka i Marias attityd.

Rund, diameter 60 mm. Präglad. Modellerad av Raymond Tschudin 1964. Fig. 2.

FIG. 2. Birgittamedalj modellerad av Raymond Tschudin. Skala 1:1.

FIG. 3. Birgittamedalj modellerad av Christiane Cochet. Skala 1:1.

3.

a. Åtsidan

○SAINTE BRIGITTE Birgitta i bröstbild, höger sida, med gloria från vilken strålar utgår. Hon bär ordensdräkt. På medaljens fält årtalen 1302 [] 1373, delade av Birgittas huvud.

Birgitta var aldrig nunna, hon fick inte ens se sitt kloster i Vadstena. Men ändock förekommer det från 1400-talets slut ofta, att hon framställs bärande birgittinordens dräkt. I och för sig är detta inget ikonografiskt fel: det syftar på att Birgittas biktfaäder i sin levnadsteckning över henne har berättat, att Kristus på hennes dödsbädd lovade henne, att hon hädanefter skulle räknas som "nunna och moder i Vadstena" (*monacha et mater in Wastenis*). På föreliggande medalj har birgittindräkten emellertid fått en mycket egendomlig utformning, som inte stämmer vare sig med äldre eller med nyare typ av birgittinsystradräkt; vi frågar oss därför,

vad konstnären som har skapat medaljen har haft för en besynnerlig förlaga.

Med årtalen 1302 och 1373 har konstnären velat ange Birgittas födelse- och dödsår; härtill är att säga, att vi vet, när Birgitta dog: det var den 23 juli 1373, men däremot vet vi inte med säkerhet vilket år hon föddes: det var 1302 *eller* 1303.

b. Frånsidan

○PURETE SAINTETE MIRACLE Ett monogram bestående av de grekiska bokstäverna XP, åtföljt på vardera sidan av ett palmblad.

Sammanhanget mellan omskriftens ord och den figurala framställningen är — minst sagt — oklart. Orden PURETE SAINTETE, d.v.s. renhet och helighet, betecknar egenskaper hos Birgitta. Men meningen med MIRACLE, d.v.s. ett mirakel, ett underverk, förstår vi inte. Har konstnären menat, att Birgitta var ett under? Om konstnären däremot

har menat, att Birgitta "gjorde under" borde det väl ha stått MIRACLES i pluralis. De grekiska bokstäverna XP (chi rho) är begynnelsebokstäverna i Kristi namn på grekiska, och Chi-Rho-symbolen har tidigare brukats som symbol för Kristus.

Detta monogram förekommer ibland — så som fallet är på föreliggande medalj — åtföljt av två palmblad: det leder tankarna till hyllningen av Jesus vid inridandet i Jerusalem, då folk höll palmblad i händerna. Men i Birgittas uppenbarelser hittar vi ingenting, som tyder på att denna scen har varit någonting centralt för henne. Ett fel är givetvis, att den första bokstaven i monogrammet, sålunda X (chi), bara är svagt antydd; den borde naturligtvis ha varit lika starkt framträdande som den andra bokstaven, d.v.s. P (rho).

Rund, diameter 68 mm. Präglad. Modellerad av Christiane Cochet 1964. Fig. 3.

"Fädernesland" och "Hederlige sår"

Av TUUKKA TALVIO

Till de tidigaste accessionerna i Åbo Akademis mynt- och medaljkabinett hör två små silvermedaljer eller jetonger, som skänktes av fältmarskalken greve Augustin Ehrensvärd (1710-1772), troligen kort före hans död. I samlingen, som senare med universitetet flyttades till Helsingfors och som numera förvaras i Finlands Nationalmuseum, finns bara den ena av medaljerna kvar. Den andra, som av allt att döma gick förlorad vid Åbo brand 1827, är dock numera representerad av ett bronsexemplar tillhörande den Antellska samlingen.

De två medaljerna (ill 1-2) beskrives av Bror Emil Hildebrand, *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar etc.*, del 2, Sthlm 1875, s. 104 - 105, under nr 32 och 33, sålunda:

(1) "Åts. FÄDERNESLAND. På en strand vid hafvet ses utmed ett högt berg en stuga, en runsten, en grafhäll, en gran och ett löfträd; på fästet skyar.

Fråns. DEN SÅRADE MEN EJ ÖFWERWUNDNE. i 3 rader."

(2) "Åts. HEDERLIGE SÅR i 2 rader.

Fråns. FÖR FÄDERNESLANDET. En runsten framför två granträd och en buske. På marken vid stenens fot ligger ett svärd. På fästet en sky."

Enligt Hildebrand, s. 103, är de båda medaljerna slagna av svens-

ka officerare och medlemmar av svenska arméns frimurareloge under pommerska kriget för att utdelas till soldater, som blivit sårade i striden vid Pasewalk den 3 oktober 1760 eller vid Neukalen den 2 januari 1762. I *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor*, Sthlm 1860, s. 175, beskriver Hildebrand medaljerna i fråga under Ehrensvärd och nämner där, att orden DEN SÅRADE MEN EJ ÖFWERWUNDNE har särskilt avseende på Ehrensvärd själv, som vid Pasewalk blev svårt sårad i bröstet.

En något annan förklaring ges i en förteckning över Åbo Akademis medaljsamling, författad 1794 av professor Henrik Gabriel Porthan. Enligt Porthan lät Ehrensvärd själv såsom överbefälhavare för de svenska trupperna i Pommern tillverka medaljerna för att utdelas till tappra soldater. Porthan berättar vidare, att detta väckte ond blod på högre håll. Därför blev medaljerna nersmälta, vilket förklarar deras sällsynthet. Utan tvivel hade Ehrensvärd själv berättat om saken för Porthan.

Denna uppgift finns också i ett brev från Porthan till professor Nathanael Gerhard Schultén den 13 oktober 1796 (Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland CCCXIX, Hfors 1948, s. 27). Den är med all sannolikhet riktig, ty Porthan var intresserad av medaljer och kände Ehrensvärd personligen. Såväl Wilhelm Lagus i sina Numismatiska anteckningar, del I:1, s. 22, som Oscar Nikula i sin Ehrensvärd-biografi, s. 334, har ansett den trovärdig; varken Porthan eller Ehrensvärd kan betraktas som otillförlitliga sagesmän. Ehrensvärd var känd för sin anspråkslöshet, och vi kan nog anta, att den första medaljens ord om sårade men ej övervunna krigare knappast anknyter till hans egna blesstyr utan till det stora manfallet vid Pasewalk, för vilket han hade blivit beskylld. I orden FÄDERNESLAND och DEN SÅRADE MEN EJ ÖFWERWUNDNE kan vi kanske också ana en önskan att rättfärdiga sig mot denna beskyllning. Senare gav han namnet "Gott samvete" åt en rave-lin på Sveaborg, efter det att han av mössregeringen oförskyllt hade blivit anklagad för missbruk av rikets medel. För övrigt vittnar många stentavlor i den finska fästningens

Forts sid 119

Ill. 1. Hild. Adolf Fredrik nr 32.
Åtsida och frånsida.

Ill. 2. Hild. Adolf Fredrik nr 33.
Åtsida och frånsida.

Projekt till ny mynttyp från 1600-talet

Av YNGVE ALMER och INGEMAR CARLSSON

I Elias Brenners THESAURUS NUMMORUM SVEO-GOTHICORUM, Sthlm 1691, avbildas på sid. H verso som den sista av Carl IX:s präglingar ett mynt med CRS och tre öppna kronor på åtsidan och en krönt vase på fransidan, se fig. 1. Inre och yttre ringar på båda sidorna kan tänkas markera utrymmen för omskrifter. Samma bild finns också på sid. 140 i 1731 års upplaga av boken. Utan att ange något skäl uppftar Brenner myntet som ett Carl IX:s ettöre. Det finns inte i Bertel Tingströms SVENSK NUMISMATISK UPPSLAGSBOK. Däremot är det medtaget av Bjarne Ahlström - Yngve Almer - Bengt Hemmingsson i SVERIGES MYNT 1521-1977 under Carl IX som nr

88 med rubrik: "okänd valör (1 öre?)". I Kungl. Myntkabinetet förvaras två identiska exemplar av myntet, båda i silver, varav det ena tillhör Riksbankens samling, se fig. 2 och 2 A.

De båda mynten är av en typ, som troligen aldrig har kommit till utförande. Man måste emellertid här göra en fråga: är det verkligen mynt från Carl IX:s tid? Visserligen kan CRS utläsas CAROLUS REX SVECIAE. Men på hans mynt efter kröningen förekommer endast initialerna CR (CAROLUS REX). Tidigare finns CDS (CAROLUS DUX SUDERMANNIAE) och i ett par fall CRD (CAROLUS REX DESIGNATUS; på typerna i SVERIGES MYNT nr 63 och 87). Ini-

tialerna CRS kan emellertid även utläsas CHRISTINA REGINA SVECIAE, och dessa tre bokstäver i kombination med tre kronor för omedelbart tanken till Christinas ¼-ören. Finns det nu några stildrag hos de båda ovannämnda mynten, som ger en anknytning till någon av de båda regenternas övriga mynt?*

De tre öppna kronorna med ca. 4 mm höjd och ca. 5 mm bredd saknar, så vitt vi kan finna, motsvarigheter på både Carl IX:s och Christinas mynt. Kronorna på Carls ettören är spinkiga och något sneda. Med sin kraftiga och jämna teckning för kronorna på de båda ovannämnda mynten snarast tanken till de små kronorna på Christinas ettören i silver. Viss likhet finns även med en del kronor på Gustav II Adolfs kopparmynt (jämför fig. 12 hos Hallborg & Hartman i Numismatiska Meddelanden VIII).

Krontypen för i varje fall tanken snarare till mitten än till början av 1600-talet.

Den slutna kronan över vasen saknar också motsvarighet på Carl IX:s mynt. Den är kraftigare tecknad än kronorna på dessa, men den är även en smula osymmetrisk. Dess närmaste av oss kända motsvarighet är den dubbelbågiga krona, som förekommer över skölden på en del av 1637 års ettören i silver, se Tingström (T) nr 22, i SVERIGES MYNT (SM) det längst till höger avbildade exemplaret. Denna senare krona påminner i sin tur om den dubbelbågiga krona, som finns på en del av 1636 års ¼-ören.

Så kommer vi till myntens vase. Vi uppmanar våra läsare att följa de olika typernas variationer i SVENSK NUMISMATISK UPPSLAGSBOK eller i SVERIGES MYNT.

Man kan dela upp vasarna i två huvudtyper. På den ena huvudtypen

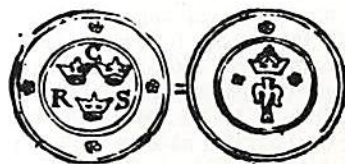

FIG. 1. Avbildning i Elias Brenners Thesaurus.

FIG. 2 a. De båda mynten i naturlig storlek.
Överst KMK:s exemplar, nederst Riksbankens.
Diameter ca. 21 mm. Vikt 2,14 gram.

FIG. 2 b. Mynten förstörade i skala 2:1.

är de båda något svängda "sidogrenarna" riktade vågrätt utåt och deras spetsar böjda svagt uppåt. Typen finns på en del av Gustav Vasas mynt, se Svartsjö $\frac{1}{4}$ -daler (T 109-111 A; SM 169-174) och de rutformiga Åbo-klippingarna (T 145-150; SM 234 och följande). Den förekommer på 1568 års blodsklipplingar och på en del av Johan III:s tvåören (T 25-27; SM 64-66). Hertig Carl har den på 2-mark klipping 1604 (T 14; SM 19-20). För sista gången uppträder den på Carl IX:s ettören från Stockholm (T 51 och

53; SM 68-72), se fig. 3. Med undantag för vasens varierande grovlek förändras typen inte nämnvärt.

På den andra huvudtypen av vasar drages "sidogrenarna" i en båge utåt-nedåt och sedan inåt mot "stammen", varefter följer en rundad, uppåtvänd och mycket kort avslutning. På Gustav Vasas mynt finns typen t.ex. på Stockholms örtug 1529 (T 47-48; SM 58-59). Den är mycket vanlig på Johan III:s mynt, se t.ex. enmark 1590-92 (T 21; SM 52a-54 b) och tvåöre 1591-92 (T 29; SM 68-69). På hertig

Carls mynt förekommer den på en del klippingar (T 11-12; SM 16 a-18), på Carl IX:s mynt på Stockholms tvåören (T 49; SM 64-67) samt på Göteborgs ett- och tvåören (T 50, 52, 54; SM 78-86). Fig. 4 A visar typen enligt ett tvåöre 1609. Denna typ av vase undergår en förändring under den följande tiden. Fig. 4 B visar den från 1613 års ettöre. "Sidogrenarna" förlänges i förhållande till vasens storlek, och deras svängning in mot "stammen" blir tydligare. Under Gustav II Adolfs tid slutar dock "grenarna" mitt emellan de båda banden kring "stammen" och på ett ganska stort avstånd från denna. Sista steget i typens utveckling syns på Christinas $\frac{1}{4}$ -ören (se fig. 4 C). Här räcker "grenarna" nästan ned till det nedre bandet, och deras ändrar är indragna så att de i det närmaste berör "stammen". En liknande vase förekommer på Christinas riksdaler och ettören i silver.

Vasen på den här behandlade mynttypen är visserligen inte utformad i detalj, men dess konturer är tecknade helt enligt typen från Christinas tid.

På mynten finns även några rosor: fyra respektive en i de tomma utrymmena för omskrifter samt två vid vasen. Vår fig. 5 A visar tre typer av blomliknande bitecken från Carl IX:s mynt. På fig. 5 B ser vi dessutom en ros från Christinas $\frac{1}{4}$ -öre 1633 (Hallborg & Hartmann nr 5). På den senare är de fem kronbladens ytersidor en smula urnupna eller insvängda, liksom kronbladen i verkligheten är på en nyponros. Av fig. 2 A framgår, att rosor-

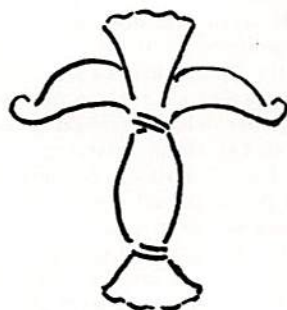
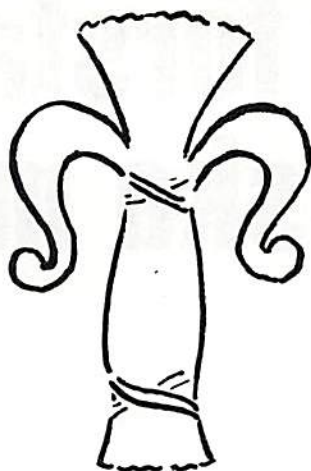

FIG. 3. Vase från ett Stockholms ettöre 1609.

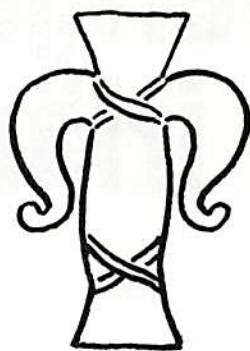
A

FIG. 4 A. Vase från Stockholms tvåöre 1609.

B

FIG. 4 B. Vase från ettöre 1613.

C

FIG. 4 C. Vase från ¼-öre 1633.

na på mynten är av den senare typen. Vi har inte kunnat finna, att denna ganska naturtrogna rostyp förekommer på Carl IX:s mynt.

Om nu mynten härstammar från Christinas tid, vilken valör skulle man då ha avsett? Enligt Wallroth i Numismatiska Meddelanden XXII föreskrevs för ettörena i silver från 1633 en vikt av 1,2317 gram, en halt av 375 ‰ (de var 6-lödiga, dvs. med 6/16 finsilver) och följaktligen en finvikt av 0,4619 gram. De båda ovannämnda mynten väger 2,14 gram. Om vi antar, att de är 7-lödiga, dvs. med 7/16 eller 437,5 ‰ finsilver, får vi en finvikt av ca. 0,9362 gram, vilket ungefär motsvarar 2 öre enligt ovan. Myntens ton tyder på att de är av tämligen god halt.

Några tvåören blev inte präglade under Christinas tid. Har man möjligen vid något tillfälle haft anledning att planera en utökad silvermyntning?

Vi återger följande ur Josef Volontis: KOPPARMYNTNINGEN I SVERIGE 1624-1714 (Helsingfors 1936).

"Redan före Gustav II Adolfs död hade — hans kopparpolitik blivit fullständigt undergrävd. — Den svenska kopparmyntningen hade han nödgats inställa året före sin död för att undvika olägenheterna av en ytterligare depreciering av kopparmyntet" (sid. 82).

"Redan år 1630 hade rikskanslern Axel Oxenstierna på konungens befallning avfattat sitt synnerligen märkliga och sedermera så berömda betänkande om kopparhandeln och kopparmyntningen. I detta gjorde han gällande — att kopparmyntningen borde inställas och kopparmyntet ersättas av silvermyntet, varvid man likväl icke skulle avstå från makten och rätten att mynta kopparen, när det komme till pass" (sid. 83).

"För att bringa reda och ordning i det av kopparmyntet desorganiserade svenska penningväsendet hade rikskanslern, som ovan nämnts, föreslagit återgång till silvermyntning. En sådan återgång kom också till stånd år 1633 på grund av riksrådets beslut i Nyköping den 26 augusti att vid Stockholms myntverk låta slå marker och runstycken i silver samt genom myntordningarna av den 26 augusti 1633 och den 12 mars 1634" (sid. 90).

Axel Oxenstiernas inställning var sålunda, att man helt borde övergå till silvermynt, medan fortsatt kopparmyntning endast skulle vara en tänkbar möjlighet i någon speciell framtida situation. År 1633 myntades riksdaler och ettören samt år 1634 enmarker (åttaören) och ettören. Planer på ytterligare någon valör i silver skulle emellertid, enligt ovanstående, ha kunnat vara aktuella under början av år 1633.

Vi anser det därför troligt, att de här ovan behandlade båda mynten tillhör ett år 1633 framlagt projekt till en ny mynttyp i silver, möjligen ett tvåöre.

*) Eftersom vårt resonemang utgår från bokstäverna CRS har vi i föreliggande artikel avskiltigt stavat namnen Carl och Christina med C.

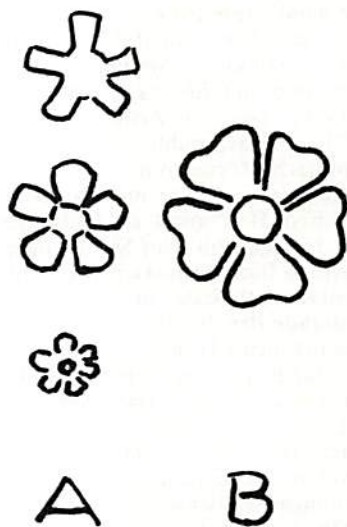

FIG. 5 A. Blomliknande bitecken från fyra- och tvåmark 1604 samt ettöre 1609.
B. Ros från ¼-öre 1633 (HH 5).

Sveriges första import av irländska mynt

Av MICHAEL DOLLEY

Författaren är professor i numismatik (Historical Numismatics) vid Queen's University i Belfast. Han är bl. a. specialist på vikingatidens mynthistoria. I över 25 års tid har han nästan varje år besökt vårt land och grannländerna och bedrivit forskning i de rika skatter av anglosaxiska mynt från vikingatiden, som finns i museer här i Norden, främst Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

I min uppsats *The forms of the proper names appearing on the earliest coins struck in Ireland*, tryckt i *Otium et negotium. Studies in onomatology and library science presented to Olof von Feilitzen*, Sthlm 1973, s. 49ff, publicerade jag en summarisk förteckning över 86 silverpennies, som var imitationer av Ethelred II:s mynt av Crux-typ, dvs. förlagan till Olof Skötkonungs mynt, de första svenska mynten. Jag hävdade, att dessa 86 mynt representerade den första prägling, som norrmännen i Dublin gjort, och att de slagits på sommaren 997. De svenska kopiorna börjar givetvis ett eller ett par år tidigare. I uppsatsen måste jag tyvärr begränsa mig till mynten i de mera kända offentliga samlingarna. Beklagligtvis gick jag förbi en unik prägling i Paris, härrörande från en fransk myntskatt, som sannolikt grävts ner före år 1000. Mycket få mynt av denna prägling finns i privat ägo, och det är rentav tveklaktigt, om antalet bevarade exemplar av de första på

Irland präglade mynten går upp till mer än ett hundratal. De allra flesta av dem kommer från ett enda irländskt skattefynd, som gjordes omkring år 1830.

Föreliggande uppsats avser att registrera ytterligare tre exemplar, som har påträffats i svenska museer, och att visa, att de nio mynt av denna prägling, som alla kan antas ha hittats i svensk jord och som i dag finns i svenska samlingar, utgör ett materialbestånd, som en irländare, som forskar i denna myntserie, inte längre kan bortse ifrån. Ett tionde mynt, som finns i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm utan särskild fyndproveniens är så fragmentariskt, att vi inte kan ta hänsyn till det, men vare sig det visar sig vara slaget med hittills publicerade stamper eller inte så kan det inte väsentligen påverka bevisföringen.

Fyra av de sex intakta mynt, som finns i Kungl. Myntkabinettet, härrör ur kända skattefynd. Tidigast nergrävd var den stora skatt, som

upptäcktes år 1924 i kyrkogården i Igelösa i Skåne; den kan med säkerhet antas ha blivit nergrävd senast år 1005. Närmast i fråga om nergrävningstid är en skatt, som påträffades i början av 1800-talet i Myrungs, Linde sn, på Gotland; den torde ha grävts ner i slutet av 1020-talet. Därefter kommer den skatt, som långt senare påträffades i Sandtorp, Viby sn, i Närke; den tycks vara från 1030-talet. Slutligen har vi den skatt, som hittades år 1942 i Halsarve, När sn, på Gotland; i den ingår just denna irländsk-norska penny, som redan var drygt hundra år gammal, när skatten grävdes ner omkring år 1125. Intressant nog är mynten från Igelösa och Halsarve präglade med samma par stamper. Antalet präglade mynt är inte stort, men åtminstone femtio, kanske sextio eller sjuttio par stamper tycks ha begagnats för att tillverka dem. De båda andra mynten i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm saknar tydlig fyndproveniens, men de är å andra sidan även de präglade med ett enda par stamper, så att de sex intakta mynten i Stockholm är tillverkade med högst fyra par stamper.

Sigtrygg Silkesskägg (Sihtric Silkbeard), vars namn förekommer på alla fyra åtsidorna med stavningen SITI, anses numera ha kommit till makten i Dublin tidigast år 993 eller kanske först 994. En del av hans mynt av Crux-typ har bevisligen

som förlaga engelska pennies av den s.k. Small Cross-varianten (Hildebrand typ C.a.); denna torde inte ha präglats tidigare än år 995 eller kanske först år 996. På ett eller annat sätt har Dublinborna kommit i besittning av en engelsk fränsidesstamp från myntverkstaden i Watchet, på sydkusten av Bristolkanalen. Mycket synes tala för att Sigtryggs första myntprägling ägde rum på sommaren 997, då Watchet plundrades av angripare, som moderna historiker (kanske mindre välgrundat) påstått måste ha varit danskar.

I september 1976 påträffade jag i Lunds universitets historiska museum ytterligare en irländsk-norsk penny av Crux-typ från Igelösa-fyndet. Detta exemplar hade legat oupptäckt till följd av dess korrumpierade inskription. Vi får i detta sammanhang inte glömma, att förståelsen av myntimitationernas problem har hämmats genom att vissa numismatiker inte velat gå med på att engelska och irländska forskare kunnat avgöra vilka imitationer, som eventuellt tillkommit på de anglo-keltiska öarna, bortsett från Dublin. Åtsidan undviker Sigtryggs namn och nöjer sig med att antyda Ethelreds namn, under det att

fränsidan kan tolkas — otvivelaktigt alltför godtyckligt — sålunda: +CONDCFIN—OATD. Identiska exemplar finns i National Museum of Ireland och i British Museum; det första härrör med säkerhet och det andra med sannolikhet ur Clondalkinskatten, som påträffades utanför den stadsgräns, som Dublin hade i början av 1800-talet. Det råder därför inte något tvivel om att myntet verkligen hör till den irländsk-norska serien och det uppmantrar oss att läsa de tre sista bokstäverna i fränsidans inskription som en lokaliseringpreposition åtföljd av begynnelsebokstaven i DYFLIN (forniriska dúbh linn = "svart damm" = Dublin). Det är inte heller första gången, som ett mynt funnet i svensk jord har visats vara präglat med samma stammar som ett mynt i Clondalkinfyndet — myntet från Myrungs är likaledes stampidentiskt med ett mynt i National Museum of Ireland med just denna fyndproveniensen.

Den 13 september 1977 gick jag och en ung engelsk kollega, Mark Blackburn, igenom samlingarna i Gotlands fornsal i Visby. Vi hade nått fram till den okatalogiserade sump, som påträffas i alla äldre, mera betydande samlingar. Helt lugnt räckte Mark Blackburn mig över bordet ett mynt, som smugit sig in bland några med säkerhet skandinaviska mynt. Detta visade sig vara ett fjärde exemplar, präglat med samma stammar som mynten i Lund, National Museum of

Ireland och British Museum, sålunda stampkoppling nr 50 i min uppsats 1973. Precis en vecka senare besökte vi Uppsala universitets myntkabinett i och för helt andra angelägenheter. En opåräknad paus i överläggningarna gav mig möjlighet att kontrollera ett par detaljer i samband med mina forskningar kring vissa problem rörande imitationer av imitationer av Ethelred II:s mynt av Helmet-typ. Bland några mynt av diverse typer låg ytterligare ett exemplar av de irländsk-norska mynten av Crux-typ, ett femte exemplar präglat med de stammar, som i Sverige representeras av myntet från Igelösa i Lund och av den penny, som vi veckan innan påträffat i Visby. Med andra ord: de nio intakta pennies av Crux-typ präglade av Sigtrygg Silkeskägg, som finns i svenska offentliga samlingar och som antas vara påträffade i svensk jord, är präglade med allenast fem par stammar.

Av allt detta kan vi dra viktiga slutsatser. Först och främst förefaller det sannolikt, att mynt av denna prägling kommit till Sverige vid ett enda tillfälle. Vi sysslar i själva verket med de bevarade mynten av en enstaka "mynthög". Det förefaller också som om varken "mynthögen" eller själva utmyntningen varit särskilt stora; mellan femtio och sextio par stammar var kanske allt som behövdes för att prägla dem. Med andra ord, det svenska materialet stöder den uppfattning, som redan

Forts sid 119

Irländskt mynt, troligen från 997, slaget av normmännen i Dublin och imiterande Ethelred II:s pennies. Uppsala Universitets Myntkabinett. Förstorat 3:1.

År 1881 pågick en stor konferens i Paris om **bimetallismen**. Härmed avses en myntfot, baserad på **både guld och silver**. I vårt land hade vi haft silvermyntfot från Olof Skötkonung till 1873, med långa avbrott för pappersmyntfot samt därtill i realiteten från 1620-talets senare del till 1777 en parallell kopparmyntfot. Som första land i världen införde England guldmyntfoten 1816, så småningom följt av de flesta andra industristater. Sverige och Danmark införde denna 1873. Samtidigt bildades den skandinaviska myntunionen, till vilken Norge anslöt sig 1875.

Ett brev år 1881 från Hans Forssell om de bimetalliska provmynten

Av LARS O. LAGERQVIST

Från denna tid är alla svenska, silverhaltiga betalningsmedel *kreditmynt*, dvs. det dem åsatta värdet behöver inte motsvaras av silverinnehållet; detta hade sedan 1700-talet varit fallet med kopparmynten (utom plåtmynten). Den latinska myntunionen (Frankrike, Italien, Schweiz) däremot föredrog en bimetallisk myntfot, dvs. både guld- och silvermynten var *värde*mynt. Olägenheterna blev emellertid stora. Guld och silver har ett i förhållande till varandra växlande värde. Fastställer man vid införandet av en ny myntfot och mynträkning en viss värderelation mellan mynten i guld och silver (och det måste man ju) inträffar förr eller senare vid

en värdestegring för t.ex. guld, att det blir lönsamt att växla till sig dessa; 20 francs i guld blir värda mera än fyra 5-francsstycken i silver. Detta var just vad som inträffade på 1870-talet. Man ansåg emellertid, att det också fanns fördelar i bimetallismen; bl.a. baserade sig myntfoten på två metaller och man kunde minska på guldreserven i statsbankerna. Frågan var också rent praktisk: hur skulle man förhindra, att det blev brist på det ena eller andra myntslaget, som helt enkelt, trots förbud, undandrogs cirkulationen och nedsmältes? Och vad skulle man göra med värde-minskningen hos de stora lagren av silvermynt i statsbanken i Paris?

USA hade under inbördeskriget på 1860-talet tvingats göra sedlarna oinlösliga (pappersmyntfot), men senare återinfört silvermyntfoten efter ett kort försök med guld. Starka krafter var emellertid i rörelse till förmån för antingen en dubbelmyntfot eller en valuta baserad endast på guld. Den förra uppfattningen var övervägande hos vissa stater och på USA:s begäran hölls i Paris en internationell kongress, som skulle undersöka möjligheten att återinföra den dubbla myntfoten i så många länder som möjligt. Svensk delegat var presidenten i Kungl. Kammarkollegium Hans Forssell (1843-1901; fig 1), som nyligen avgått som finansminister; han

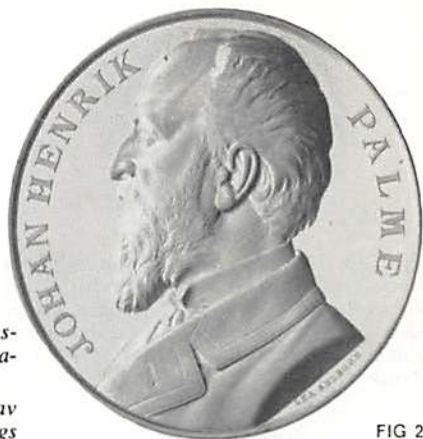

FIG 1

FIG. 1. Hans Forssell (1843-1901), historiker, politiker, ämbetsman (finansminister 1875-80). Medalj av Gösta Carell, slagen 1947 av Svenska Numismatiska Föreningen. Foto: Nils Lagergren, SNF.

FIG. 2. Johan Henrik Palme (1841-1932), direktör, finansman, anhängare av bimetallismen. Medalj av Lea Ahlborn, slagen 1894 av Stockholms Intecknings Garanti AB. Foto (liksom följande): Nils Lagergren, ATA.

FIG 2

är i våra dagar kanske mest känd som en pionjär inom den ekonomiska historien. Han var den förste, som utnyttjade det väldiga räkenskapsmaterialet från Gustav Vasa; några av hans arbeten om 1500-talets förhållanden ger också ovärderliga uppgifter om myntningen och han hade av denna anledning

valts till hedersledamot i Svenska Numismatiska Föreningen. Genom tillmötesgående av en släkting kan jag här publicera ett brev från honom, skrivet under konferensen till myntdirektören i Stockholm, Emil Bruswitz, som tjänstgjorde åren 1876-1908:

CONFÉRENCE MONÉTAIRE INTERNATIONALE

Paris le 26 Avril 1881

H. Hr Myntdirektör!

Mycken tack för de tillsända profven af de nya mynten. Tyvärr vinna de ej mycken sympathi hvarken hos monometallister eller bimetallister. Man fruktar svårigheter att kontrollera dem, men man erkänner deras bekvämlighet och förvånar sig öfver la precision de frappe. En dera dagen skall jag besöka myntmästaren här för att förevisa dem. Hvad serskildt Palmes idée beträffar kan den betraktas såsom dömd till döden. Cernuschi och Horton blott ryckte på axlarne, när jag talade derom, den förre yttrade "une imbécillité" — och förevisade fyra likartade projekt: ett mynt legeradt med guld och silfver, fullkomligt likt nickel, ett annat af silfver med guldkant. Emellertid skola C. o. H. lemna mig hvar sin mémoire innehållande deras "avis sur la question". Jag är nästan litet rädd för att meddela Palme detta, ty det är tydligt, att han hänger fast vid idéen med hela sin själ. Säg honom ingenting. Jag skall skriva om några dagar.

Jag kommer nu med en ödmjuk anhållan om bistånd för konferensens syften. Det viktigaste resultatet af denna som af föregående konferens' arbeten blir utan tvifvel samlandet af statistiskt material. I detta hänseende bör naturligtvis Sverige icke vara de öfrige länderna underlägset. Uppgifter om Sveriges myntning under åren 1873-80 — för hvarje år och för hvarje myntslag och en calcul öfver dess "Münzbestand" torde icke vara svår att åstadkomma, helst som dylika förut äro gifne i P. T. [Post- och Inrikes Tidningar, "Posttidningen"] flere gånger. Vågar jag därför besvära Herr Myntdirektören med anhållan om en dylik resumé, hvilken torde sändas under min adress: "Conférence monétaire" aux Ministère des aff. étrangères.

Med utmärkt högaktning

ödmjuk
Hans Forssell

Brevet ger anledning till åtskilliga kommentarer. Den däri omnämnde Palme var direktören för Stockholms Intecknings-Garanti AB Johan Henrik Palme (1841-1932: fig 2), som framfört ett förslag att förena guld och silver i ett mynt; härigenom skulle man även under en dubbelmyntfot kunna förhindra, att den ena eller den andra myntsorten smältes ner, till följd av det fluktuerande metallpriset.

Forssell hade till Paris medfört två provmynt om 10 och 5 francs med årtalet 1881 (fig 3-4), vilka enligt Numismatiska Meddelanden IX, s 17, slagits i respektive 7 och 6 exemplar.

Men vilka är då de "nya mynten", varom han talar i brevet? Det måste vara de sannolikt unika provmynt, som slagits med fransidesstamplar till respektive 2 kronor 1880 och 1 krona 1881 (fig 5-6), och i vilka guldet var insmält i mittpartiet. Provmynten har präglats i två exemplar för varje "valör" och med olika vikt. 2-kronorna väger respektive 25,65 och 15,10 g, 1-kronorna respektive 10,47 och 5,95 g. Man har använt tillgängliga stamplar, vilket förklarar att tvåkronorna bär årtalet 1880 (som bekant slogs inga dylika med årtalen 1881-89). Dessa fyra provmynt skänktes 1952 av kung Gustaf VI Adolf till Kungl. Myntkabinetet.

De två delegater, för vilka Forssell visade provmynten, företrädde de länder som mer än andra kämpade för en internationell överenskommelse om en dubbelmyntfot, baserad på guld och silver. Intressantast är Enrico Cernuschi (1821-96), den ledande bimetallistiske teoretikern i Europa. Han var född i Italien, men nödgades som an-

FIG 3

FIG 4

FIG. 3-4. Provmynt om 10 francs (3) och 5 francs (4) 1881, medförda av Hans Forssell till myntkonferensen i Paris och präglade på Kungl. Myntet i Stockholm på J. H. Palmes initiativ. Mittpartiet är av guld, det yttre av silver. Båda sidor slagna med identiska stamper för 5 francs, medan 10 francs på den ej avbildade sidan har texten * 10 FRANCS * 1881 TITRE 900/1000. Kungl. Myntkabinettet, Stockholm.

FIG 5

FIG 6

FIG. 5-6. Provmynt om 2 kronor 1880 och 1 krona 1881, sända av Kungl. Myntet till Forssell i Paris för att uppvisas för den pågående myntkonferensen. Mittpartiet (riksvapnet) är av guld, det yttre av silver. Slagna med identiska stamper för båda sidor. Provmynten finns bevarade i två exemplar för varje "valör" och dessa är av olika vikt. Skänkta av H. M. Konungen till Kungl. Myntkabinettet 1952.

hängare till Garibaldi fly till Frankrike, där Napoleon III tillät honom stanna. Med tiden blev han en av direktörerna för Banque de France. Den franska delegationen leddes visserligen av utrikes- och finansministrarna, men de flesta inläggen gjordes av Cernuschi, som också presenterade en text till ett fördrag mellan Frankrike och USA.

Mr Dana Horton var en av de fyra representanterna för USA, vars delegationschef var den förutvarande utrikesministern Mr Evarts.

Man kan fråga sig, varför dessa svenska provmynt väckte ett sådant åtlöje, när nu Cernuschi själv presenterade dylika, av beskrivningen att döma inte så olikartade. Exakt vilka provmynt det rör sig om har jag inte kunnat fastställa, men Nils Ludvig Rasmusson har (i NNA 1953, s 226) påpekat existensen av en fransk 10-francs 1879, framställd genom legering av 5 francs i guld och 5 i silver — kanske detta var ett av Cernuschis provmynt.

När man går igenom handlingarna från konferensen slås man av att varken anförandena eller bilagorna tar upp dessa provmynt till behandling. Någon "Mémoire" författad av Cernuschi och Horton går ej att återfinna; Forssell nämner

dem varken i sitt långa anförande i Paris (där han går in för monometallismen, dvs. guldmyntfoten) eller i en senare artikel i Nordisk Tidskrift. Endast indirekt kan man hitta en syftning på Palmes förslag i Stockholms Enskilda Banks (dvs. A. O. Wallenbergs) skriftliga utlåtande till kongressen. Häri tar banken bestämt parti för guldmyntfoten och säger vidare, att bimetalism endast kan accepteras "om varje mynt är sammansatt av de två metallerna". Underhandssamtalen med andra kollegor måste ha gjort det klart för de tre herrarna, att förslaget var dödfött. Forssell hade visat Palmes provmynt mot sin egen övertygelse, medan USA och framför allt Frankrike fortsatte att kämpa för bimetalismen. Mot Storbritanniens och Tyska Rikets delegater kunde man emellertid ingenting åstadkomma. Cernuschis önskan att fixera ett värdeförhållande mellan guld och silver om 1:15,5 var därtill en orimlighet, eftersom den fria kursen redan var 1:18 à 19. Att Forssell och hans meningsfränder bland stormakterna hade rätt skulle framtiden utvisa, eftersom värdeförhållandet inom ett par decennier skulle bli 1:32. Den latinska myntunionen upphörde att fungera redan 1885.

Endast ett internationellt fördrag omfattande alla stater kunde ha haft någon chans att lyckas, men detta skulle ha krävt tvångsåtgärder som var främmande för 1800-talets liberala politiker. Kongressen ajournerades som en slags artighet mot USA och Frankrike, men kom aldrig vidare att sammankallas.

Vi kan till sist fråga oss, hur de fyra provmynten på fig 5-6 kom att hamna i Oscar II:s samling. Förmodligen överlämnades de av Forssell till denne efter konferensen. Vid denna tid var det självfallet för en hög ämbetsman att personligen rapportera till kungen i alla viktiga frågor; härtill kom, att Oscar II ända fram till Forsells död 1901 hade ganska livliga kontakter, per brev eller muntligt, med denne kunnige ekonom, på vars råd och synpunkter han satte stort värde. Parlamentarismen var ännu inte genomförd och fram till 1917 ansåg sig våra monarker ha rätt att rådfråga vem de ville utanför statsrådsrådet. Provmynt hade inte något högre samlarvärde; Oscar II ägde en egen numismatisk kollektion (mest medaljer), som i dag tillhör kung Carl XVI Gustaf, och tyckte tydligen det var intressant att bevara dessa minnen av debatten om bimetalismen. För att nämna en parallell vet vi också, hur provmynten i järn 1916 (5,2 och 1 öre) hamnade i samlingen på Ericsberg — det var Gustaf V, som vid den konselj där de framlades för godkännande helt enkelt lade beslag på dem och sedan skänkte dem till friherre Carl Bonde!

Litteratur:

Profmynt präglade år 1881. *Numismatiska Meddelanden IX*, Sthlm 1883, s 16-17.

Nils Ludvig Rasmusson: *Kungl. Myntkabinettet*, Stockholm 1952. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1953*, Sthlm 1955, s 226.

Ministère des Affaires Étrangères: *Conférence Monétaire Internationale*. Avril-mai 1881 [1] et Juin-juillet 1881 [2]. *Procès-Verbaux*, Paris 1881.

Proceedings of the International Monetary Conference . . . in Paris, 1881, Cincinnati 1881 [översättning, tryckt och bekostad av USA:s utrikesminister].

Hans Forssell: *Guldbristen och de låga varuprisen. Studier och kritiker II*, Sthlm 1888, s 98-183 [tidigare tryckt i *Nordisk Tidskrift*].

FÖRENINGAR

UPPSALA. Numismatiska Klubben sammanträder 26 april (auktion, föredrag) kl. 19.30 i Skandia.

TÄLJE MYNTKLUBB. Mötesdagar: 13 april och 11 maj. Program: Förhandlingar, ev föredrag, auktion och bytesafton. Gratis kaffe. Lokal: Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Intresserade är välkomna till träffarna. Uppllysningar på tel. 0755-185 68.

SAMLARFÖRBUNDET NORDSTJÄRNAN, S:t Eriks myntsektion i Stockholm sammanträder Karlbergsvägen 32 A 11 maj kl. 19.00: Ax. O. Larsson visar diabilder ur sin motivsamling om "Hela världens riksvapen".

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING. 22 april: bussresa till "Mynt 78" i Helsingborg. 10 maj: auktion. 29 maj: auktion; utställning av antika grekiska mynt. Sammankomsterna hålls på Restaurang Munken, Norrgatan 24, Växjö, som regel kl. 19.20 med visning av auktionsmaterialet kl. 18.20-19.20.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING. Sammankomst 10 maj, ämne: typsamlande, årtalssamlande, kl. 19.30 på Läns museet.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING. Möten med auktion på ungdomsgården, Hörby, 27 april och 25 maj. Visning från kl. 18.30.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING. Möten med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad, kl. 19.30: 21 april, 19 maj, 9 juni, 28 juli, 18 augusti, 22 september, 20 oktober, 24 november och 15 december.

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING. Klubbafnär, Rinnansskolan; vid samtliga lotteri och kaffe. 13 april: B. Tingström om vapenbilder på svenska mynt; auktion. 11 maj: sammankomst. 8 juni: T. Lindgren om kastmynt; myntbyten; liten auktion. 7 september: frågesport; auktion. 5 oktober: O. Eriksson om präglingsmetoder genom årtusenden; auktion. 9 november: A. Marmér om svenska sedlar; liten auktion; frågesport. 7 december: föredrag; auktion.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Öppet hus i föreningslokalen, Haga Kyrkogata 3, 24 april 18.30 - 21.00. Antiksektionen har möte där 20 april kl 19.00.

AUKTIONER

15-16 april 1978. B. Ahlström Mynthandel AB, Stockholm.

10 maj 1978. Svea Mynthandel AB, Stockholm.

MÄSSOR

22-23 april 1978. MYNT 78, 4:e Internationella numismatiska mässan i Helsingborg. Arrangör: Helsingborgs kommun. Lokal: Idrottens hus.

1 oktober 1978. MYNTETS DAG i Stockholms Stadshus. Arrangör: Sveriges Mynthandlars Förening under medverkan av Kungl. Myntkabinettet och Svenska Numismatiska Föreningen.

Vad vill du läsa om i MYNT- KONTAKT?

Vi vill gärna låta våra läsare i skilda delar av landet få komma till tals i MYNTKONTAKT. Om du tycker att ett visst numismatiskt ämne bör behandlas i form av en artikel i MYNTKONTAKT, så skicka in ditt förslag till tidskriftens huvudredaktör Torgny Lindgren, S:t Olofsgatan 12, 752 21 UPPSALA.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa ehdotuksensa suomeksi.

Många av våra läsare har haft vänligheten att skriva till oss och föreslå ämnen till behandling. I åtskilliga fall har det emellertid varit fråga om omfattande ämnen, som för att bli nöjaktigt behandlade skulle kräva en lång serie av artiklar. Det är svårt för en tidskrift som MYNTKONTAKT att lämna utrymme för sådana artikelsier. Däremot skall Svenska Numismatiska Föreningens styrelse gärna undersöka, om inte flera av de föreslagna ämnena med fördel kan behandlas i föreningens serie *Smärre skrifter*. Problemet är att finna författare, som har tid och kunskaper.

En hittills okänd myntvalör funnen i Uppsala

1/2 öre 1610 slagen i Göteborg

Av MAREK KLIBAŃSKI

Uppsala Universitet firade i fjol (1977) 500-årsminnet av sitt grundande. I samband härmed erhöll universitetets myntkabinett utökade lokaler och en helt ny inredning. I och med tillkomsten av nya montrar fick myntkabinettet betydligt ökade möjligheter att anordna utställningar. Först och främst kan myntkabinettet nu visa en fyllig bild av de svenska mynten under tusen år.
— Uppsala Universitets myntkabinetts historia skildrades av Bertil Wærn i MYNTKONTAKT 1978 nr 3.

Göteborgs 1/2 öre 1610
Skala 1:1

Samma mynt i förstoring

Av denna anledning har hela det rika bestånd av svenska mynt, som finns i universitetets myntkabinett, blivit noggrant genomgången och undersökt. Syftet härmed har varit att välja ut de vackraste och intressantaste exemplaren att visas i den permanenta myntutställningen.

Under detta arbete har det kunnat konstateras, att det i Uppsala Universitets myntkabinett finns många svenska mynt, som inte alls har beaktats i svensk numismatisk litteratur.

Synnerligen märkligt är fyndet av ett silvermynt av en hittills helt okänd valör, nämligen 1/2 öre 1610 slaget i Göteborg.

Myntet har följande utseende (se ill.).

Atsidan

Utmed kanten en pärlring och därinnanför en lagerkrans. Innanför lagerkransen orden MONETA PRIMA På fältet initialerna CR under en stor kunglig krona; grupperad däromkring valörbeteckningen $\frac{1}{2}$ [] R.

Fil. dr Marek Klibański vid Uppsala Universitets myntkabinett har i och för myntkabinetts permanenta utställning av svenska mynt noggrant undersökt hela det svenska myntbeståndet i myntkabinettet. Under detta arbete har många intressanta fynd gjorts. I detta och kommande nummer av MYNTKONTAKT redogör dr Klibański för dessa fynd.

Dr Klibański kommer att delta i visningen av Uppsala Universitets myntkabinett för deltagarna i Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte i Uppsala torsdagen den 1 juni i år.

Frånsidan

Utmed kanten en pärlring och därinnanför en lagerkrans. Innanför lagerkransen orden CIVITATIS : GOTHOBVRGE 1610 På fältet synes inom en pärlcirkel Göteborgs stads vapen, ett krönt lejon med lyftat svärd i högra tassan och trekronorssköld i vänstra.

Myntet är, som nyss sades, av silver; det har en diameter av 18 mm och en vikt av 0,925 g.

Exemplaret är något slitet: det har synbarligen varit ute i cirkulation, men det är fullt tydligt, och det råder ingen tvekan om riktigheten av myntbeskrivningen här ovan.

Mynt i valören 1/2 öre präglades under hertig Karls tid såsom riksföreståndare under 1599-1602. All myntning skedde i Stockholm. Att märka är, att valören 1/2 öre inte var utsatt i prägel på dessa mynt. Inte heller förekom hertigens namn eller initialer på dem.

Efter Karl IX:s tronbestigning präglades småmynt av silver såväl i Stockholm som i Göteborg, dvs. det av Karl IX anlagda Göteborg på Hisingen. Denna prägling omfattade i båda städerna såväl 2-örens som 1-örens. Att märka är, att valörerna 2 öre och 1 öre var utsatta i prägel och att mynten bar kungens initialer. Något mynt med valören 1/2 öre präglat under Karl IX:s tid såsom kung finns inte omnämnt i den svenska numismatiska litteraturen. Det nyligen upptäckta 1/2 öre

1610 slaget i Göteborg, som finns i Uppsala Universitets myntkabinett, torde med stor sannolikhet visa sig vara ett *unicum*.

För Göteborg utfärdades myntordning den 3 januari 1609. Den nämner av småmynt i silver åttalödig 2-ören och fyralödiga 1-ören. Myntmästare i Göteborg var holländaren Jan Bencken. Under 1609 slogs i Göteborg såväl 2-ören som 1-ören, som på åtsidan hade beteckningen *Moneta prima civitatis Gothoburgensis*, dvs. staden Göteborgs första mynt. Avsikten med denna beteckning var uppenbarligen att visa, att mynt inte hade präglats i Göteborg tidigare. Året därpå, 1610, begagnades åtsidesstamparna med beteckningen *Moneta prima* för ett mycket litet antal 2-ören och 1-ören, som med stor sannolikhet kan förmodas vara ett slags provmynt. Det nyligen funna Göteborgs 1/2 öre 1610 har, som nyss sades, likaledes beteckningen *Moneta prima*. I detta fall måste beteckningen väl tolkas så, att det var första gången, som ett mynt av valören 1/2 öre slogs i Göteborg. Under 1610 och 1611 slogs i Göteborg 1-ören med beteckningen *Moneta nova civitatis Gothoburgensis*, dvs. staden Göteborgs nya mynt. — All myntning i Karl IX:s Göteborg upphörde 1611. På sommaren det året erövrade danskarna staden och förstörde den i grund. (Jan Bencken var för övrigt en tid fånge hos danskarna.)

Det nyligen funna Göteborgs 1/2 öre 1610 representerar, som nyss sades, en hittills okänd valör från Karl IX:s tid såsom kung, och det är som sådant sannolikt unikt. Men det är unikt också ur typologisk synpunkt. Vi ser, att kungens initialer är tecknade CR, dvs. *Carolus rex*, under en stor kunglig krona. På andra mynt, där kungens initialer förekommer, tecknas de CR på ömse sidor om hans familjevapen, en vase, som ibland är belagd med en kunglig krona; så är tex. fallet på Göteborgs 2-ören och 1-ören. Inte heller valörbeteckningens utformning är känd från andra mynt under Karl IX:s tid såsom kung.

Under senare år har flera fynd av hittills opublicerade svenska mynt kunnat göras i museer både här hemma i Sverige och i utlandet. Men fyndet i Uppsala Universitets myntkabinett av Göteborgs 1/2 öre 1610 är på samma gång ett fynd av en ny valör och en ny typ.

Frank Olrog framför en av skärmarna i Kungl. Myntkabinettet.
Foto: Gunnel Jansson, ATA.

S:t Barthélemy-utställning

Den 16 mars 1878 överlämnade Sverige officiellt sin enda koloni S:t Barthélemy i Västindien, till Frankrike (jfr MYNTKONTAKT 1978:3, s 80).

Med anledning härav har Kungl. Myntkabinettet i Stockholm anordnat en utställning, *Under svensk krona*, som behandlar kolonins mynthistoria under de 94 åren av svensk överhöghet, både de utländska betalningsmedel som cirkulerade där och de olika kontramarkeringar som den svenska styrelsen beordrade. Katalogen, som författats av förlagsredaktör Frank Ol-

rog, anmäles i nästa nr. Ansvarig för utställningen var antikvarie Ernst Nathorst-Böös med hr Olrog som expert.

Utställningen invigdes på 100-årsdagen, dvs. den 16 mars; till denna hade medlemmar av Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner och S:t Barthélemy-Sällskapet inbjudits. Hr Olrog höll ett med ljusbilder illustrerat kåseri om öns mynthistoria. Därefter serverades en supé i medaljsalen.

Utställningen pågår till slutet av sommaren.

LLT

En samtidas omdöme om Gustaf Ljungberger

Av TORGNY LINDGREN

Tuukka Talvio berättar i MYNT-KONTAKT 1978 nr 3, s. 74, att den finska historikern Henrik Gabriel Porthan ännu i december 1794 talade med stor uppskattning om mynt- och medaljgravören Gustaf Ljungberger, trots att denne då hade varit död i över sju år.

Det ger oss anledning att återge vad en annan samtida till Ljungberger har sagt om honom, nämligen Gustav III:s teaterchef, sedermera diplomaten friherre Gustaf Johan Ehrensvärd. Han nämner Ljungberger ett par gånger i sina "Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof", utg. af E. V. Montan, I, Sthlm 1878.

Till att börja med talar Ehrensvärd uppskattande om Ljungberger, men efter hand blir han synnerligen kritisk mot honom.

Under den 28 juni 1776 skildrar Ehrensvärd detaljerat ceremonierna

kring Vasa hovrätts instiftande. De ägde rum på Stockholms slott med synnerligen aktivt deltagande av Gustav III. Kungen lämnade till hovrättens president ett exemplar av 1772 års regeringsform och ett exemplar av 1734 års lag samt de sigill, som hovrätten skulle begagna (s. 62). "Sigillerna voro graverade af vår skicklige medailleur Ljungberger. H. M. har sjelf gifvit idéen til de samma. Där föreställes en Hercules, som sönderkrossar hydran med sin klubba; på skölden, som han håller i andra handen, synas Vasa och Oldenburgska vapnen förenade".

Men tre år senare hyser Ehrensvärd inte lika hög tanke om Ljungberger. Under den 5 juli 1779 berättar han (s. 228); "På Hans Maj:ts levée [morgonmottagning] infunno sig vår skickelige bildhuggare Ser- gel, som 12 år vistats i Italien, och

medailleuren Fehrman, som i 5 år varit utomlands". Om Carl Gustaf Fehrman skriver Ehrensvärd inledningsvis ganska lovordande: "Den unga Fehrman tyckes vilja eclipsera [överglänsa] vår snälla Liungberger, hvilken nu ej är hvad han förr varit, sedan man tvungit honom til detaillers exprimerande både i klädedrägt och figuren, så olikt antiquen, så litet öfverensstämmande med en god smak. Tiden utvisar, hvad Fehrman kan göra, och torde han äfven genom lust at i detta behaga skämma sin smak och så til sägandes arbeta emot bättre samvete. När man jämför Keders och Heidlingers arbeten med Liungbergers kröningsmedaille [se fig. 1], då skönjes, hvem som kan kallas mästare eller ej, och huru den senare förlorar sig dageligen".

Nils Keder har visserligen gett idéen till många medaljer och han

FIG. 1. Medalj i anledning av Gustav III:s kröning i Stockholm den 29 maj 1772. Hildebrand Gustav III nr 15.

har till och med gjort förlageritningar, men han har aldrig graverat någon medalj. Här har Ehrensvärd kanske förväxlat Keder och Karlsten.

På hösten 1779 är Ehrensvärd ännu mera kritisk mot Ljungberger. Under den 28 oktober berättar han (s. 382f): "På levéen presenterade hofcancelleren baron Sparre Hans Maj:t en medaille, slagen öfver kronprinsens döpelseact, och graverad af Liungberger [se fig. 2]. Den förestälte på ena sidan Hans Maj:ts portrait, klädt i svenska nationaldräkten, med catogan [hårknut i nacken] i håret; på andra sidan stod Hans Maj:t i sin kungliga skrud framför altaret i slottscapellet, bärandes H. K. H. kronprinsen, öfverlemnandes honom til ständerne, som representerades af alla fyra talemännerna; inscriptionen var *Deo & Patria*. Medaillen var tämmeligen väl graverad, men med otroliga och oförlätliga fel i ordnancan [anordningen]. När har man sett ett portrait graveras i medaille med catogan? Hvarken de grekiske eller de romerske kunna framvisa något sådant; det torde äfven vara ibland kännare en afgjord sak, at medaillen förlorar i sitt värde, då den skall vara en tableau [såsom en tavla] eller lik en bas relief; fem figurer, som nästan hafva samma attituder, och dessa i en jämn ställning, sådan som til en ceremonie fordras, kunna icke uttrycka det qvicka, sinnrika och intagande, som man af en väl componerad medaille äskar. Landtmarskalken är utan staf, eller någon af de attributs, som kunde göra honom til representerande ridderskapet och adeln; han är på medaillen det äfven så litet som han var på riddarhuset. Prästen igenkänns af en catholsk biskopsmössa; borgaren har en nationaldrägt med kappa, en utlänning skulle taga honom för en af kyrkans betjente; bonden ser ut som en handverkare, som inkommit at vara åskådare; konungens egen figur är misstecknad; det ena benet för långt och illa stäldt, dräkten med för många detaljer surchargerad [överlastad]. Liungberger torde til sin ursäkt förbära, at han endast efterföljt gifne idéer, at han varit tvungen at med detaljer pryda sitt arbete, för at göra det behageligt; men man kan svara honom, at hvar och en artist, som låter tvinga sig til arbeten, som bereda dess skam, kännares åt-

FIG. 2. Medalj i anledning av kronprins Gustav Adolfs dop den 10 november 1778. Hildebrand Gustav III nr 49.

löje och efterverldens glömska, är icke värd at bära namn af en konstnär, han är en handverkare, och bör icke begära annat anseende än dagspenning. Ingen stor man låter tvinga sig at vanhedra sig och sin smak. Liungbergers företrädare, den ryktbare Hedlinger, lät icke okunighet, den elaka smaken och fåfångans gränslät tvinga sig i sine arbeten."

Johan Carl Hedlinger var inte Ljungbergers omedelbara företrädare som gravör vid kungl. myntet i Stockholm. Mellan Hedlinger och Ljungberger innehade Daniel Fehrman gravörstjänsten.

En månad senare berättar Ehrensvärd, hur Sergel hade lyckats häv-

da sin självständighet som konstnär. Under den 23 november 1779 skriver han sålunda (s. 420f), att Sergel var sysselsatt med en marmorbyst av hertig Carl och att det hade uppkommit en häftig tvist mellan konstnären och hertigen. "Hertigen ville hafva sina hår nedkammade i pannan på engelska sättet, som han nu brukar. Sergel, mera rädd om sin reputation än Liungberger, som klädt konungen med catogan på sin sista medaille, nekar häldre at arbeta än at vanpryda sitt arbete". Hertigen var envis, men Sergel vann till slut sin åstundan.

Ehrensvärd nämner därefter inte Ljungberger i sin journal, som för övrigt upphör under år 1780.

Föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union

Dansk Numismatisk Forening
Bakkegårds Allé 7
DK-1804 KØBENHAVN V.

Norsk Numismatisk Forening
Stortingsgaten 8
OSLO 1.

Numismatiska Föreningen i Åbo r.f.
Åbo stads historiska museum
Åbo slott
SF-20100 ÅBO 10.

Skånes Numismatiska Förening
Kungsgatan 38 A
S-211 29 MALMÖ.

Suomen Numismaattinen Yhdistys-
Numismatiska Föreningen
i Finland r.y.
PL 124
SF-00161 HELSINGFORS 16

Svenska Numismatiska Föreningen
Östermalmsgatan 81
S-114 50 STOCKHOLM.

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi. Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

Fråga:

I min samling har jag här avbildade mynt. Jag skulle gärna vilja veta något om det, för vilket land det är präglat t.ex.

Lloyd Svensson, Västervik

Svar:

Ditt mynt är präglat för storhertigdömet Mecklenburg-Schwerin. In-

tialerna på åtsidan betyder Friedrich Franz; han var storhertig 1842-83. Bokstaven A betyder Berlin, huvudstad i kungariket Preussen. Mecklenburg-Schwerin hade nämligen inte eget myntverk, utan beställde sina präglingar i andra stater. Myntet finns beskrivet i gängse tysk litteratur, men i Sverige torde W. D. Craig vara mera känd med sin *Coins of the World 1750-1850* (som i vissa fall, trots sin titel, går fram till 1870). Där återfinns ditt mynt under *German States*, Mecklenburg-Schwerin nr 101. Myntet torde vara ganska vanligt. Craig tar upp detta mynt till ett värde, som motsvarar några kronor.

Lars O. Lagerqvist

Fråga:

Jag skulle bli mycket tacksam, om jag genom MYNTKONTAKT kunde få upplysningar om det här bredvid avbildade tvåöret, som jag har i min samling. Det är av brons och har årtalet 1949 samt är märkt med ordet PROV.

Verner Bergman, Hovmantorp

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 18 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under appropet mot myntförfalskningar. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 11
103 85 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Yngve Almer Mynthandel

Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel

Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel

Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Malmö Mynthandel AB

Kalendergatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel

Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrtälje Mynthandel

Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje, tel. 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova

Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Soj Mynt AB

Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB

Stureplan 4, Box 7232
103 84 Sthlm 7, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynthandel AB

Drottninggatan 29, Box 16245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 25, Box 7003
103 81 Sthlm, tel. 08-21 42 65

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel

Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 7183, S-103 85 Stockholm

Svar:

Myntet är tillverkat vid en försöksprägling, som företogs vid Kungl. Myntet 1949, innan präglingen av bronsmynt återupptogs 1950 efter ett 8-årigt, av andra världskriget

föränlett uppehåll. Ordet PROV är ingraverat för hand i ett par härdade myntstampar; det förklarar de ovanliga bokstavstyperna. Omkring 200 kg brons användes till denna försöksprägling. Efter präglingen gick mynten till nersmältning. Upp-

enbarligen har exemplar undgått nersmältning. I Ahlström-Almer-Hemmingssons bok *Sveriges mynt 1521-1977* omtalas s. 310 under nr 327 ett 5-öre 1949, som också är märkt med ordet PROV.

Tore Almqvist

VI MOTTAGER NU NORDISKT MATERIAL TILL AUKTION 9 DEN 11 NOVEMBER

Lagerprislista nr 92 utkommer i dagarna innehållande svenska och utländska: mynt, medaljer, sedlar, litteratur och tillbehör. Pris 5 kr.

Vi finns med på myntmässan i Helsingborg.

Just nu söker vi speciellt: äldre svenska mynt, plåtmynt, sedlar, polletter, utländska guldmynt och aktier.

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29, 111 57 Stockholm
Telefon 08-11 05 56, 21 34 59

Bokerbjudanden Från SNF...

Gästgifvars Olof Matsson (1891-1976), i tjugo år anställd vid Kungl. Myntkabinetet, utgav 1969 ett stort arbete, *The Gods, Goddesses and Heroes on the ancient coins of Bible Lands* (Numismatiska Bokförlaget). Det innehåller bla en illustrerad katalog över alla de mynt i detta område, som bär bilder av olika gudomligheter och som utgavs under främst förkristen tid eller kort därefter. Boken omfattar 267 sidor och 127 illustrationer samt är bunden. G. O. Matsson efterlämnade ett antal författarexemplar, som hans barn nu erbjuder medlemmarna av Svenska Numismatiska Föreningen

Varför inte ett jubileumsmynt?

Göteborgs-Posten för den 12 mars i år innehåller en liten kommentar till myntverkets medalj över första årtalet på svenska mynt (se MYNTKONTAKT 1978 nr 3, s. 83). Under rubriken *Varför inte mynt?* skriver tidningen:

"Ett 500-årsminne kan vara värt

samt av föreningar anslutna till SNF och NNU till ett nedsatt pris, nämligen 19 kr + porto (mindre än 1/5 av det ursprungliga!) eller totalt 23 kr.

Boken erhålles enklast genom att sätta in beloppet på postgiro 15 00 07-3. Mot postförskott blir kostnaden nämligen 26:60.

Vid hämtning på SNF:s kansli (vardagar utom lördagar kl. 10-13) blir priset 19 kr.

... från Danmark

Nationalmuseets förlag, Köpenhamn, utger i juni i år ett rikt illustrerat arbete av Niels-Knud Liebgott med titeln *"Danske fund af møntdateret keramik ca. 950-1450"*. Nationalmuseets Skrifter. Arkæologisk-Historisk Række. Bd. XVIII.

att uppmärksamma — till exempel första årtalet på ett svenskt mynt. Det dök upp år 1478 på en örtug för jämnt ett halvt årtusende sedan. Myntverket erinrar om händelsen genom en medaljserie som ges ut i dagarna i brons, silver och guld. På åtsidan återges bl a örtugen.

En medalj av det här slaget vänder sig givetvis i första hand till samlare och därför undrar man

Om boken meddelar förlaget:

"Bogen er et katalog over den samlede bestand af keramik fra vikingetid og middelalder, der har tjent som beholdere for hengemte møntskatter, og som gennem indholdet af mønter udgør et grundlag for den tidsmessige indordning af periodens keramik".

Medlemmar av föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union kan erhålla boken till ett förmanspris av 88 danska kronor (cirka 72 svenska), som vid beställningar utanför Danmark ytterligare minskas med momsbeloppet 18%. Beställning måste ske före den 1 maj direkt till Nationalmuseets förlag, Ny Vestergade 10, 1471 København K.

stillsamt varför inte myntverket ger ut ett jubileumsmynt i stället för medaljer. Mynt uppmärksammas i världens alla kataloger, medan däremot medaljer snabbt faller i glömska på den internationella marknaden".

MYNTKONTAKT håller med Göteborgs-Posten om att det hade varit befogat att fira detta myntjubileum med ett jubileumsmynt.

*Vi deltagar på Myntmässan i Helsingborg
den 22-23 april med bl a följande:*

Oskar II-mynt: kvalité 0

2-kronor: 1876, 1877, 1878, 1880 och 1904, 1906

1-kronor: 1875, 1876, 1879, 1888, 1890 och 1901

50-öre: 1875, 1877, 1880, 1881 och 1906, 1907

25-öre: 1874, 1875, 1878

10-öre: 1874, 1875/74, 1882, 1884

samt kopparmynt 5 - 2 - 1-öringar.

Malmö Mynthandel AB

Kalendegatan 9, 211 35 Malmö Tfn 040-11 65 44

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

Förmåns- prenumeration på MYNTKONTAKT

Medlemmarna i alla de till Svenska Numismatiska Föreningen anslutna föreningarna (se MYNTKONTAKT 1978 nr 2, sid 42) kan prenumerera på MYNTKONTAKT till *förmånspris*.

Villkoret är endast, att prenumerationen sker genom den egna föreningen (klubben), att minst 10 inom föreningen anmäler sig till prenumeration och att prenumerationsavgiften för samtliga förmånsprenumeranter inom föreningen insändes i en post tillsammans med adresslista till Svenska Numismatiska Föreningens kansli, Östermalmsgatan 81, 114 50 STOCKHOLM. Förmånspriset blir då endast 37 kr. per person för helår och tidskriften sändes hem individuellt till var och en såsom vid annan prenumeration.

Den som anmäler sig nu erhåller MYNTKONTAKT från och med 1978 nr 1 och därefter innevarande år ut.

Redaktionen ämnar avskaffa den nuvarande sk. rullande prenumerationen på MYNTKONTAKT och ersätta den med prenumeration för kalenderår.

Fornvännen

Fornvännen, nu på sin 73:e årgång, genomför för närvarande en kampanj för att öka prenumerationsantalet. Redaktionen hoppas, att tidskriften härigenom skall få resurser att öka sidantalet, som för närvarande inte motsvarar behovet. Vi hoppas också, att tidskriften genom större spridning skall få en ökad vetenskaplig betydelse. Fornvännen är Sveriges ledande antikvariska tidskrift, dess huvudman är Vitterhetsakademien. Det redaktionella arbetet stöds starkt av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, som ställt två fackredaktörer till tidskriftens förfogande.

Fornvännen utkommer numera med fyra nummer per år. En årgång omfattar ca. 250 sidor. Tack

vare att tidskriften utkommer så ofta ger den rika möjligheter till vetenskaplig debatt. Att prenumerera kostar för 1978 kr. 60:— inkl moms. Distributionen sköts av Bibliotekstjänst i Lund. Redaktionen förmedlar gärna kontakten med distributören, som sedan skickar faktura.

Vad har då Fornvännen att erbjuda en numismatiker? Faktiskt ganska mycket. Även om tidskriften huvudsakligen innehåller arkeologiska, topografiska och konsthistoriska uppsatser med tonvikt på förhistoria och medeltid, så har genom åren åtskillig numismatik publicerats i dess spalter. Alla de kända namnen finns med som författare till uppsatser och recensioner. Bland de senaste årgångarnas författare märks tex. Johan Callmer, Lars O. Lagerqvist, Ulla S. Linder Welin, Brita Malmer och Ulla Westermarck. Fornvännen kommer även i framtiden att gärna ta emot bra artiklar om sådan numismatik, som faller inom tidskriftens ämnesområde.

Jan Peder Lamm

Redaktionens adress
Fornvännen,
Statens historiska museer,
Box 5405, 114 84 Stockholm

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

KÖPER, SÄLJER, BYTER och VÄRDERAR

Svenska och utländska mynt
sedlar, medaljer, polletter och
tillbehör, frimärken och brev
LAGERLISTA SÄNDES GRATIS

MYNTAFFÄREN NUMIS

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg
Tel. 031-13 33 45
Vard. 11-18, lörd. 10-14
lunch 14-14.30

Finlands Banks femtiomarksedel av 1977 års typ

Format: 69 x 142 mm

Papper: I det till färgen rödaktiga sedelpapperet är röda och gröna fibrer inströdda. I mittpartiet en lodrätt inlagd säkerhetsstråd. I högra delen av sedeln ett vattenmärke föreställande Kaarlo Juho Ståhlberg (1865-1952). Den 25 juli 1919 utsågs Ståhlberg av finska riksdagen till Republiken Finlands första president; han var därefter president till 1925.

Sedelns framsida visar Ståhlbergs porträtt och sedelns baksida Finlands vapen. Bankens namn och sedelns valör förekommer på finska på sedelns framsida samt på finska och svenska på sedelns baksida.

Swedish Archaeological Bibliography

Vol. 6, 1971-1975

Svenska Arkeologiska Samfundet utkommer inom kort med den sjätte volymen av sin bibliografi, som omfattar tiden 1971-1975. Till de många fördelarna med bibliografin hör att den har resonerande text. Kända vetenskapsmän redovisar var och en, vad som hänt under den sista femårsperioden inom det ämne, inom vilket de specialiserat sig. Sannolikt är det få numismatiker, som känner till, att bibliografin också innehåller omfattande avsnitt för nordisk och klassisk numismatik. Samfundet har därför funnit angeläget att gå ut med ett specialerbjudande till numismatikerna. *Fram till den 15 maj 1978* erbjuds de volym 6 till ett förmånspris av 90:— (ordinarie pris 120:—).

Också tidigare volymer kan beställas till förmånligt pris enligt följande:

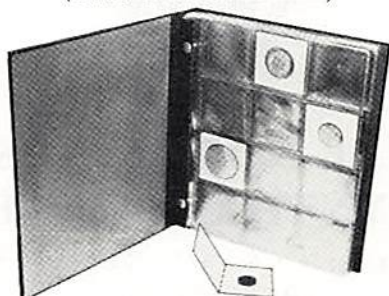
Vol. 1.	1939-48,	360 s	slut
Vol. 2.	1949-53,	294 s	55:—
Vol. 3.	1954-59,	259 s	55:—
Vol. 4.	1960-65,	289 s	70:—
Vol. 5.	1966-70,	331 s	70:—

Priserna omfattar portokostnad under förutsättning att beloppet insättes på samfundets postgiro 35 12 10-0, med angivande på talongen om vilka volymer som önskas och beställarens adress. Ange även på talongen datumet 15/5.

Jan Peder Lamm

COIN

KVALITETSPÄRMEN för myntfodral
från Dansco. USA
(En av världens mest sålda)

Stadig och gedigen i bokformat
Pärm med blad **39:50** inkl. moms

PAKETPRIS!

Pärm med 100 fodral **52:50** inkl. moms
(4 storl. passar alla mynt)
Kvantitetsrabatt för återförsäljare

MATTSSONS MYNTHANDEL

Kungsängsgatan 21 B, 753 22 Uppsala
Telefon 018-13 05 54

Återupplivad medalj

1. Prins Carl-medaljens äldre utförande från 1948. Foto (liksom följande): Nils Lagergren, ATA. Kungl. Myntkabinettet.

2. Samma medalj i sitt 1975 fastställda, nya utförande, tyvärr utan band (se texten om dettas utseende). Kungl. Myntkabinettet.

Enligt en kortfattad notis nyligen har konungen tilldelat Lady Limerick, vice ordförande i Brittiska Röda Korset, Prins Carl-medaljen. Medaljen förlänas för "särskilt gagnande nationell eller internationell humanitär verksamhet", men har ej utdelats sedan 1952.

Den sällsynta medaljen instiftades i hovprotokoll den 3 februari 1946 av Gustav V till minne av sin broders hertigens av Västergötland, prins Carl, avgång i november 1945 som ordförande i Svenska Röda Korset. Den skulle enligt initiativtagarens, greve Folke Bernadotte, intentioner avsiktligt inte bäras, utan vara avsedd som ett Röda Korsets "nobelpris", varför den präglades i drygt 20:e storleken.

I detta utförande förlänades den endast åtta gånger, nämligen till dr Elsa Brändström-Ulich, nobelpristagaren John R. Mott och generalmajoren Sir John Kennedy (1946),

påven Pius XII (1947), den schweiziske läkaren Marcel Junod (1948), Folke Bernadotte af Wisborg (posthumt 1949), Mrs Eleanor Roosevelt (1950) och dr Albert Schweitzer (1952).

Genom beslut av konungen i hovprotokoll den 14 februari 1975 är den emellertid numera av guld i 8:e storleken och bäres på bröstet i vitt-gult-vitt band med röda kanter, för dam knutet i rosett. Den anses nu ej böra utdelas posthumt, även om den i människokärlekens tjänst fallne greve Carl-Gustaf von Rosens namn nämnts i sammanhanget.

Angela, Countess of Limerick, GBE, CH, är född 1897 och var 1957-73 även vice ordförande i Internationella Röda Korset. Hon är sedan 1967 änka efter den 5:e Lord Limerick, som bl a innehade samma höga brittiska ordnar som angivits för maken — en unik konstellation.

Leif Pahlsson

NUMISMATIK LANZ MÜNCHEN

AUKTION 14

Den 18 april 1978
på Hotel Bayerischer Hof

ANTIKA MYNT

Keltiska mynt — Grekiska mynt
Romerska mynt — Republik,
Kejsarrike, Tesseræ
Bysantinska mynt
Mer än 500 utsökta mynt i guld,
silver och brons

Solidus
Mezezius 668 - 669

AUKTION 15

Den 18 och 19 april 1978
på Hotel Bayerischer Hof

MEDEL TID OCH NUTID

Nästan 1800 mynt och medaljer,
däribland betydande samlingar
Wittelsbach — Medaljgravör
Karl Goetz

Tysk-Romerska Riket — Habsburg
Österrike — Brandenburg
Preussen — Sachsen
Württemberg — Olmütz
Nürnberg — Frankrike — Italien

Illustrerad katalog, per styck
DM 10:—, OS 70:—, Sfr. 10:—

NUMISMATIK LANZ MÜNCHEN

Promenadeplatz
9 - D - 8000 München 2

Årsmötet 1978

Svenska Numismatiska Föreningen håller sitt ordinarie årsmöte torsdagen den 1 juni 1978. Årsmötet är denna gång förlagt till UPPSALA och hålles i Universitetsbyggnaden (ingång från Universitetsplanen).

Program

1. Kl. 18.00. Årsmötesförhandlingar enligt stadgarna (se *Smärre skrifter* nr 1, s. 2). Lokal: sal XI, en trappa upp i universitetsbyggnaden. Ärenden, som önskas behandlade utanför den stadgeenliga föredragningslistan, skall ha anmälts skriftligen till styrelsen senast fem dagar före årsmötet.
2. Kl. 18.45. Visning av Gustav II Adolfs konstsåp från Augsburg. Fil. dr Hans Olof Boström.
3. Kl. 19.15. Besök i och visning av

Universitetets Myntkabinett (se artikel i detta nummer av MYNTKONTAKT, s. 68). Myntkabinettets föreståndare bibliotekarien Bertil Wärn och hans medhjälpare fil. dr Marek Klifański blir våra vägledare.

4. Supé i Café Alma i universitetsbyggnadens bottenvåning. Priset 30 kr. inkluderar förrätt, varmrätt, öl, kaffe och service. (Övriga drycker betalas extra.) Anmälan om deltagande i supén måste ske till föreningens kansli *senast* den 29 maj antingen per brev under adress Östermalmsgatan 81, 114 50 STOCKHOLM, eller per telefon 08 - 67 55 98 kl. 10 - 13.

Fr. o. m. programpunkt 2 är medlemmar i Numismatiska Klubben i Uppsala och i alla övriga anslutna

föreningar (klubbar) hjärtligt välkomna att delta.

Årsmötesdeltagare som ämnar resa till Uppsala med tåg bör tillse att de tar ett tåg som anländer till Uppsala C senast kl. 17.45 med tanke på att stationen ligger på omkring 15 minuters gångväg från universitetsbyggnaden. De som ämnar resa i bil och har möjlighet att ta med passagerare ombedes vänligen meddela detta till föreningens kansli i och för samordning.

Ordförandekonferensen

Den i MYNTKONTAKT 1978 nr 2, s. 49, utlysta konferensen mellan ordförandena i de till Svenska Numismatiska Föreningen anslutna föreningarna (klubbarna) äger rum samma dag kl. 15.00 i sal XI, en trappa upp i universitetsbyggnaden.

Kungl. Myntkabinettet, Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar:

Svenska mynt från 1000-talet
till nutid,

Mynt från forna svenska
besittningar,

Världens mynt under
25 århundraden,

Sveriges medaljhistoria,
Medaljens konsthistoria

Tillfällig utställning:

MED SVENSK KRONA

Den svenska kolonien

S:t Barthélemys mynthistoria
1784 - 1878

Museet:

Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Fack, S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan

(uppgång Handelshögskolan)

Telefon 08-34 34 23

Köper • Byter

Säljer • Värderar

Kommissionsuppdrag

Mynt • Sedlar

Medaljer • Tillbehör

Numismatisk litteratur

Öppet: vard. 11-18, lörd. 9-14

SVENSKA GULDMYNT

		kval.	kr.
20 kr	1873	7/8	2 550
	1881	8/9	8 650
	1898	9	2 325
	1901	8/9	2 650
10 kr	1873	8	1 375
	1874	8	875
	1876 "och"	9	2 550
	1894	9	1 450
	1895	8/9	1 350
	1901	9	825
5 kr	1881	9	1 325
	1882	8	2 550
	1886	8/9	1 175
	1894	9	1 150
	1899	9	975
	1901	8/9	850
	1920	8	825

Moms ingår. Porto tillkommer.

Myntet i Malmö

St. Nygatan 17
211 37 Malmö
Tel. 040/12 99 30

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 7 sändes gratis
på begäran

KÖPER BYTER SÄLJER

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

ERT NAMN OCH ADRESS

och Ni får efter hand vår
prislista

STOR SORTERING
MODERATA PRISER
Vänd Er med förtroende till

GÄVLE MYNTHANDEL AB

N. Centralgatan 4
Postadress:
Box 293, 801 04 Gävle
Telefon 026-12 82 25

Öppettider: 16-18
lördagar 9-13

Import av Irländska mynt . . .

Forts från sid 103

hävdats, att Dublin-bornas (och Irlands) första myntning ägde rum på sommaren 997. Denna datering stämmer väl överens *dels* med dess imitation av mynt av Small Cross-typ — vi kan lägga märke till placeringen av spiran på Uppsalamyntet, vilket vi kan avbilda här, tack vare hjälp av Bertil Wærn och Marek Klibański, under det att andra mynt av denna upplaga har små kulor i fransidans fyra fält —, *dels* med den omständigheten, att det bevisats, att en lätt rostig stamp till mynt av Crux-typ från Watchet har begagnats i Dublin. Denna stamp har sannolikt erövrats vid överfallet på Watchet år 997, ty om den hade tagits vid något tidigare överfall och legat i förvar, så skulle man ha kunnat vänta sig, att en mer omfattande nedrostning skulle ha gjort stampen obrukbar.

Allteftersom arbetet med publiceringen av de stora svenska myntfynden från vikingatiden skrider framåt, uppskattar man mer och mer framlidne fil. dr Nils Ludvig Rasmussons framsynthet och hjälpsamhet. Han var hela projektets främste upphovsman. Titeln på föreliggande uppsats är medvetet formulerad efter titeln på en tidig uppsats av Rasmusson om anglosaxiska mynt, *Nordens första import av engelska mynt*, publicerad 1934. Det är också tillfredsställande att se, hur nya fynd bekräftar riktigheten av den kronologisering av utmyntningarna på de anglo-keltiska öarna, som utarbetades redan på 1950-talet.

Med Olav Tostessons ord:
Tunga talar
och sanning svarar på domedag.
Övers. TL och LLt

KÖPER-SÄLJER

Mynt • Sedlar
Polletter • Medaljer

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49
Box 2068, 700 02 Örebro
Telefon 019-13 50 61

"Fädernesland" och "Hederlige sår"

Forts från sid 98

murar om hans utpräglade sinne för lakoniska, omsorgsfullt valda ordalag.

Om vi jämför de två medaljerna med de båda, som frimurarelogen i Stralsund lät prägla (Hildebrand, a. a., s. 103 - 104, under nr 30 och 31) ser vi den stora olikheten. Det finns hos de Ehrensvärdska medaljerna enkelhet och omedelbarhet, inga konventionella symboler och inget latinskt ordprål. På 1700-tallets medaljer ser vi ganska sällan landskap som huvudmotiv, och vi bör också observera, att den för dåtiden typiska avskärningen under bilden saknas på båda medaljerna. Vi kan nog inte med bestämdhet få veta om gravören, den unga Gustav Ljungberger, här har arbetat efter en given förlaga eller inte, men om vi tar hänsyn till det faktum, att Ehrensvärd vid sidan av sin militära och politiska karriär var en framstående landskapsmålare och tecknare, är det mycket möjligt, att Ljungberger har fått en förlage-teckning av Ehrensvärd.

Vid sin tronbestigning 1771 valde Gustav III ordet FÄDERNES-LANDET att begagnas som valspråk i rikssigillet och på rikets mynt. Det var den framstående numismatikern och medaljkännaren Carl Reinhold Berch, som hade föreslagit detta korta, kärnfulla valspråk (se artikel av Torgny Lindgren, Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1954 nr 5). Även om det bara är ett betydelselöst sammanträffande kan det vara värt att minnas, att samma ord redan begagnades som motto på Ehrensvärds medaljer.

KÖPER - SÄLJER BYTER

Prislista sändes mot
5: — sedel
Mynt, sedlar, tillbehör

Postorderfirma ARNE E. HEDLUND

Box 3144, 162 03 Vällingby
Tel. 08 - 89 52 01
Vard. 18 - 20, lörd. 10 - 17

MYNT AUKTION

Onsdagen den 10 maj 1978 kl. 18.00

Ur katalogens ca 300 objekt vill vi
nämna följande:

Erik XIV Reval 1 mark 1562

Erik XIV Reval 1/2 mark 1562

Karl XII 1 öre SM 1715 (praktex.)

**Fredrik I och Adolf Fredrik, småmynt
i mycket höga kvalitéer.**

Visning av objekten 2-9 maj (vardagar 9.30-18.00)
i vår butik, Stureplan 4 i Stockholm.

Katalogen erhålles mot insättande av 20:— på postgiro 85 96 65-2.

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 · BOX 7232, S-103 84 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

